СОВЕТ АРАДУУДАЙ ТҮҮХЭТЭ НЭГЭДЭЛ
1922 — 1972

Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 307 (14021) | 1972 оной декабриин 30, суббото | Сэн 2 мүнгэн

СССР

50

СОВЕТ АРАДТА, СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ БҮХЫ ҮНДЭҺЭ ЯҺАТАНАЙ АЖАЛШАДТА

Гүрэнэй хүндэтэ улад зон, Соведүүдэй ороной гражданинууд!

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй Совет арад бүгэдын агууехэ һайндэрөөр — Совет Социалис Республиканууудай Союзай байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойгоор дашарамдуулан, хүдэлмэришэн ангиин, колхозно тариашадай болон интеллигенциин, Совет Армиин ба Далайн-Сэрэгэй Флодой сэрэгшэдэй, бүхы үндэһэ яһатанай ажалшадые хани халуунаар, үнэн зүрхэнһөө амаршална.

Россиин арадуудые социальна, национальна дарлалтаһаа сүлөөлһэн Агууехэ Октябрь дэлхэй дээрэхи түрүүшын, олон үндэһэ яһатантай ажалшадай союзна гүрэн байгуулха зам нээһэн юм. Совет арадуудые нэгэ социалис гүрэн болгон нэгэдүүлгэ революциин агууехэ вождь Владимир Ильич Ленинэй нэрэ соло ба ажал ябуулгатай нягта холбоотой.

Большевигүүдэй парти Ленинэй хүтэлбэреэр пролетариадай ангиин тэмсэлые хаанта засагта богоолшологдоһон арадуудай национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөнтэй нэгэдхэн, хүсэн түгэлдэр нэгэ урасхаал болгон ниилүүлээ бэлэй. Социалис революциин интернациональна хүсэн түгэс арми бологшо бүхы үндэһэ яһатадай ажалша олониитэ империалис дарлалтые, капиталис мүлжэлгые усадхахын түлөө, амгалан байдалай, ажамидаралай ба газарай, хүн байһан эрхынгээ түлөө хамтаараа тэмсэһэн байгаа. Тиин, эдэнэр илаа һэн!

Общественэ социалис ёһоор шэнэдхэн байгуулхын, революционно туйлалтануудые хамгаалхын тула арадуудай бүхы хүсэ элсүүлэн жагсааха эрилтэ ажабайдалаар табигдаһан байна. Бүхы совет республиканаудай ажалшад гүрэнэй талаар нэгэдэхэ хүсэл зоригоо элирхэйлэн мэдүүлээ бэлэй. 1922 оной декабриин 30-да Соведүүдэй бүхэсоюзна нэгэдэхи съезд ССР Союзые эмхидхэн байгуулха тухай Деклараци абаһан, договор баталһан юм. Энэ түүхэтэ ябуулга манай ороной нацинуудай ба арад үндэһэтэдэй хуби заяанда тон ехээр нүлөөлөө.

Советскэ Союзай табин жэлэй ойе революционно хамтын тэмсэлэй ба зохёон байгуулхы ажалай онсо гайхамшаг дүн, арадуудай хани барисаанай һайндэр, пролетарска интернационализмын, Коммунис партиин ленинскэ национальна политикын түгэс илалта гэхэ байнабди.

Совет хүнүүдэй баатар габьяата ажалаар социалис общество байгуулагдаа, национальна асуудал бодото дээрээ шиидхэгдээ, интернациональна хани холбооной һүр жабхаланта ордон бодхоогдоо. Национальна дарлалта, хаанта засагай ба буржуазиин үүдхэн дэбэргэдэг байһан национальна харилсаанай шэнэ үни хада үгы болонхой. Нацинуудай бүрин тэгшэ эрхэ, адли эхэ байдал бодото дээрээ батажан мандаа.

Социализм арадай ажахые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ хүсэтэ нүхэсэл болоо. Түрүү индустри, хамтын томо хүдөө ажахын орон дотор тогтоогдонхой. Арадуудай нягтаар харилсан туһалалсаха, түбхын түрүүндэ Россиин хүдэлмэришэн ангиин оролдолго хүсэлдэжэ заха хизаарнудай хэдэн зуун жэлэй гээгдэлые богонихон болзор соо усадхаха арга олгоо. Социалис наци бүхэнэй, бүхы совет арадай омогорхол, манай гүрэнэй хүсэ шадалай ба һүр жабхалангай үндэһэ һууринь нэгэ нийтэ түсэбөөр тодорхойлогдодог, нэгэдхэмэл экономико болоно.

Социализм олон миллион ажалшадай оюун бэлигэй урган һалбарха үргэн ехэ зам нээжэ үгөө. Соёлой хубисхал бодото дээрээ бэелүүлэгдээ. Ажалша хүнүүд шэнэ, социалис соёл эдэбхитэйгээр байгуулагшад болонхой. Бүхы республиканудтахи эрдэм ухаанай бадаралга, литература ба искусствын һалбаралга аха дүү арадуудай соёл болбосоролой эдэбхитэйгээр харилсан туһалалсалгын ба баяжалгын ашаар түргэдхэгдөө.

Социализм ороной ангинууд болон социальна бүлэгүүдэй хоорондын, нацинууд ба арад үндэһэтэдэй хоорондын хани ёһоной харилсаа үүсхээ. Энээнэй үндэһөөр, хүнүүдэй түүхэтэ шэнэ хани нэгэдэл — совет арад бүрилдэн мүндэлөө. Арадуудай агууехэ хани барисаан манай хүгжэлтын, үндэһэ яһатадай хоорондын харилсаанай хуули ёһон, манай хүгжэлтын хүгжөөхы хүсэн, тэрэшэлэн совет хүнэй үзэл сурталай шухалын шухала түхэл шэнжэ — социалис патриотизмын ба пролетарска интернационализмын найрамдалта нэгэдэл болонхой. Этигэл түгэс интернационалистнуудай, коммунис нангин сурталай түлөө тэмсэлшэдэй үетэд манай орон дотор ургаа.

Ленинскэ гэжэ бүхы совет хүнүүдэй омогорхон нэрлэдэг арадуудай хани барисаан түрүүшын табан жэлнүүдэй үеэр манай хүсые арба дахин арьбадхаһан. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ манай илалта хангагша шухалын шухала эшэ нүхэсэлнүүдэй нэгэн болоһон байна. Олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн совет арадай бата жагсаал хүгжэлтэ түгэс социалис общество байгуулха хэрэгтэ онсо ехэ үүргэ дүүргээ. Энэмнай — экономическа, социальна ба соёлой хүгжэлтэ дэбжэлтын асари ехэ түсэбүүдые бодото дээрэнь бэелүүлдэг агууехэ хүсэн болонхой.

ССР Союзай табин жэлэй ой — энэ хадаа түүхын хүгжэлтэдэ асари ехэ нүлөө үзүүлһэн, дэлхэйн хүсэн түгэлдэр гүрэнэй баяртай ой болоно. Нацинуудай хүгжэн һалбарха, ойртолсохо, үндэһэ яһатадай хоорондын, гүрэнүүдэй хоорондын хани харилсаанай хүгжэхэ хэрэгтэ социалис байгуулалтын али тухай ехэ аша туһатай байһые Совет гүрэнэй дүй дүршэл дэлхэйн бүхы арадуудта эли тодоор харуулаа.

Социалис хани нэгэдэлтэ оронууд шэнэ байдал зохёон байгуулха замаар манай Советскэ Союзтай хамта дабшана. Эдэнэй харилсаа холбоонуудай бүхы талаараа үргэдэлгэ, гүнзэгырэлгэ, социалис ёһоной экономическа харилсаа холбооной хүгжэлтэ, уласхоорондын оршом соохи бата нэгэдэлтэ ябуулга социализмын ба амгалан байдалай хүсые бэхижүүлгэдэ туһа хүргэнэ.

Советскэ Союз социализмын аха дүү оронуудтай хамта интернациональна уялгаяа бэелүүлэн, империализмда эсэргүү, национальна бэеэ дааһан байдалай, эб найрамдалай ба социальна хүгжэлтэ дэбжэлтын түлөө тэмсэгшэд бүгэдын талые социализмын аха дүү оронуудтай хамта хододоо баридаг, баринашье.

Советскэ Союзай Коммунис партиин хараалан, бэелүүлһэн гадаадын политическэ хараа бодол — пролетарска интернационализмын, арадуудай адли тэгшэ эрхэ тухай ниитын ондо ондоо байгууламжатай гүрэнүүдэй амгалан ёһоор харилсан оршохо тухай ленинскэ сурталай бодото бэелэл болоно. Энэмнай — бүхы түрүү хүнүүдэй дэмжэдэг ойлгосотой тодо, залан сэхэ политика мүн. Энэмнай үргэн олон ажалшадта дүтэ ба ойлгосотой юм. Энэнэй тодорхойлһон уг зорилгонууд, арга боломжонууд дэлхэйн бүхы арадуудай этигэл найдабариие, хүсэд эрмэлзэлые холлоно. Уласхоорондын байдал заһаруулха, бүгэдэниитын эб найрамдал ба арадуудай аюулгүй байдал бэхижүүлхэ хараа бодолоо Советскэ Союз саашадаашье хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ.

Нүхэдүүд!

Манай Эхэ ороной үргэн нэлэнхы дайда дээрэ зохёон байгуулхы эршэтэ ажал бурьялна. КПСС-эй XXIV съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бүхы арад үндэһэтэдэй совет хүнүүд бодото дээрэнь бэелүүлнэ. Ороной саашанхи экономическа, социальна ба соёлой хүгжэлтын арад зоной байдал һайжаруулха зорилгоор съездын хараалһан программа ажалшадые шэнэ илалта амжалтануудта зоригжуулна, тэдэнэй агууехэ зохёон байгуулхы эршэ хүсэ бадараана. XXIV съезд тодорхойлон хараалһан, амгалан байдалай политикын бэелэл һайн үрэ дүнгүүдые үгэхэ, коммунис байгуулалтада шухала гадаадын таатай оршон байдал хангалга туһа хүргэнэ.

Шэнэ хараа түсэбүүд, шэнэ зорилгонууд урдамнай угтажа байна: оромнай түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй гурбадахи, шиидхэхы жэлдэ ороба. Хараалһан түсэбүүдэ амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө эсэшэ сусашагүйгөөр тэмсэхэ, бүгэдэ арадай социалис мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг зэргэдэ ябаха гэжэ манай Эхэ ороной бүхы ажалшадай патриотическа уялга болоно. Шэнэ, 1973 он ажахын ба соёлой байгуулалтын бүхы һалбаринуудта габшагай ажалай жэл болохо ёһотой.

Ерээдүй түсэбөө найдамтайгаар харанабди. Ленинэй заяаһан үнэн зүб замаар дабшанабди, хараалһан бүхы юумэеэ бэелүүлнэбди, партиин тодорхойлһон хамаг зорилгонуудые бэелүүлхэбди гэжэ мэдэнэбди.

КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй Совет:

— Таанадта, совет индустриин ба хүдөө ажахын баатарлиг ажалшад, эрдэм ба соёлой ажал ябуулагшад, манай обществын материальна ба седьхэл бодолой үнэтэ бүхы баялигуудые хангагшадта;

— Таанадта, ажалша бүхэриг, анхаралтай һайхан сэдьхэлтэй, ургажа ябаа үетэндэ эхын энхэрэлтэйгээр хандадаг байһаараа бүгэдэ ниитын магтаалда хүртэһэн совет эхэнэрнүүдтэ;

— Таанадта, хүбүүд болон басагад, эсэгэнэрэйнгээ революционно хэрэгүүдэй, совет арадай дайшалхы ба ажалай интернационалис ёһо заншалнуудые нэрэтэй солотойгоор үргэлжэлүүлэгшэд, уг залгамжалагшадта;

— Таанадта, олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн манай гүрэн, эб найрамдал ба социализмые хамгаалжа байгаа Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй шэн зоригто сэрэгшэдтэ;

— Бүхы совет хүнүүдтэ — ород болон украинецуудта, белорус болон узбегүүдтэ, казах болон грузинуудта, азербайджан болон литовецуудта, моллаван болон латышуудта, киргиз болон таджигуудта, армянууд, туркменүүд болон эстонецуудта, автономито республиканууд, областьнууд болон национальна округуудай ажалшадта, манай ороной бүхы национальностьнуудай ажалшадта хандана.

Манай үдэр бүриин хүсэл оролдолгоноо, эмхидэл болон журамтай байлгаһаа оронойнмнай экономическа хүгжэлтын, коммунис обществын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулгын, оронойнгоо бэеэ хамгаалха хүсэ шадалые бэхижүүлхын дабшаса дулдыдаха байна. Коммунизм болбол имагтал мүнөө үе сагай техникэдэ, наука болон эрдэм гүнзэгырүүлэлгэдэ үндэһэлһэн шэнэ габьяата ажалай ашаар байгуулагдаха юм гэжэ Ленинэй захяа заабариие бүри ехэ революционно эршэ зоригтойгоор, оролдосотойгоор бэелүүлхэбди.

Промышленна болон хүдөө ажахын үйлэдбэридэ наукын техникын туйлалтануудые оролдосотойгоор нэбтэрүүлхэ, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ — энэл даа манай урагшаа түргэн дабшалтын, арадай ажаһуудалай материальна болон культурна хэмжээе дээшэлүүлхэ шухалын шухала эрхэ нүхэсэл. Мүнөө гүнзэгы мэдэрэлтэй, харюусалга ехэтэй байха эрилтэ хүн бүхэнһөөмнай хэзээ хэзээнэйхиһээ ехээр табигдана. Хүдэлмэришэн бүхэнэй, үйлэдбэриин коллектив бүхэнэй ажалайнь үрэ дүнгүүдэй ехэ байха бүринь, республика бүхэнэй ехэ амжалта туйлаха бүринь, манай союзна гүрэн бүри баян, хүсэтэй болохо, бүхы совет хүнүүдэй ажаһуудал гоё һайхан болохо юм.

Хүдэлмэришэн ангиин, оломиллион ажалша ниитын улам ургажа байгаа социально-политическэ эдэбхи хэшээл, ороной бодото эзэн байһан ажалша хүнэй өөрынь бүхы талынь болбосорол — ниитын социалис харилсаануудые саашадань һайжаруулхын, совет демократиие хүгжөөлгын, манай союзна бүгэдэ арадай гүрэниие бэхижүүлгын гол шухала эрхэ нүхэсэл мүн.

Социалис демократизмын, совет ажаһуудалай гурим журамые, коммунис ёһоор бэеэ абажа ябаха гуримые, шэнэ хүниие хүмүүжүүлэн болбосоруулха тушаа Ленинэй һургаалые бодото дээрэнь эсэшэ сусашагүйгөөр бэелүүлэел!

Хүндэтэ нүхэдүүд, хани нар! Совет алишье республикада ажаһуудаг, ямаршье хэлэн дээрэ хэлэдэг бидэ бүгэдэн — нэгэ Эхэ ороной — Совет Социалис Республиканаудай Союзай үхибүүд гээшэбди. Совет засагай түлөө, Эсэгэ оронойнгоо эрхэ сүлөө бэеэ даанхай байдалай түлөө революционно тэмсэлшэдэй, социализм ба коммунизм байгуулагшадай түүхын нэгэ хуби заяатай гээшэбди. Бидэнэр нэгэ уг зорилготойбди, нэгэ хараа болоолтойбди, ниитын нэгэ агууехэ хэрэг бүтээнэбди. Совет газар дээрэ байгуулагдаһан бүхы юумэн — гоё һайхан городууд, мүнөө үе сагай фабрика болон заводууд, хүсэ ехэтэй электростанцинууд, мүнөөнэй томо хүдөө ажахын предприятинууд — колхоз болон совхозууд, социалис культурын оюун ухаанай баялиг — эдэ бүгэдэ манай хамтын ажалай аша үрэ, манай хамтын туйлалта мүн гээшэ. Марксизм-ленинизмын агууехэ һургаал гайхамшаг ехэ хүсэ манда үгөө, илалта түгэс социалис байгуулалтын, шэнэ коммунис байдалые байгуулгада ажалшадай интернациональна жагсаалай харгы нээжэ үгөө.

Манай интернациональна аха дүүгэй барисаае сашадаашье бэхижүүлжэ байхабди, революциин тон ехэ үнэтэй сэнтэй туйлалтые, манай түгэс хүсэнэй, ерээдүйн илалтануудаймнай эхи үндэһэн болодог арадуудай агууехэ ленинскэ хани барисаае нюдэнэй сэсэгы мэтээр аршалан хамгаалжа, хүгжөөжэ байял!

Бидэнэр таһаршагүй совет арад гээшэбди, манай илалта түгэс урагшаа дабшалтыемнай зогсоохо хүсэн байхагүй, манай эбтэй эетэй ажалай, манай ниитын хүсэл зоригой шиидхэхэгүй зохёон байгуулхы зорилго гэжэ байхагүй.

Энээнэймнай түшэг тулгуури — олониитэ арадай дунда нэбтэрһэн интернациональна социалис үзэл суртал, коммунизмын ерээдүйн уг зорилгые бэелүүлхын түлөө манай хамтын тэмсэл мүн болоно. Энээнэймнай түшэг тулгуури — совет арадай социально-политическэ, үзэл бодолой нэгэдэл. Коммунис партиие тойроһон хүдэлмэришэн ангиин, колхозно тариашадай, ажалша интеллигенциин, СССР-эй наци болон арад үндэһэтэнэй хани барисаатай бүхы бүлын жагсаал мүн болоно. Ажалша олониитэтэй партиин холбоо барисаае бүхы хэмжээгээр бэхижүүлгэ, ургэдхэлгэ — иимэ захяа бидэндэ агууехэ Ленин үлөөгөө бэлэй, тиин парти Ленинэй энэ захяа заабарида үнэн сэхэ байдаг. Научна коммунизмын бүгэдые илагша һургаалаар зэбсэгжэһэн, политическэ баян дүй дүршэлтэй болоһон манай парти ерээдүй тээшэ замые бата найдамтайгаар гаталжа байдаг.

Бидэнэр эбтэй эетэй нэгэ бүлөөрөө түгэс хүгжэнги социалис общество байгуулаабди.

Бидэнэр эбтэй эетэй нэгэ бүлөөрөө коммунизм байгуулнабди, байгуулхабди!

Манай ороной арадуудай аха дүүгэй эбдэршэгүй хани барисаан мандаха болтогой!

Манай агууехэ олонациональна эсэгэ орон — Совет Социалис Республиканаудай Союз мандаха болтогой!

Хүдэлмэришэн ангиин бүхы ажалшадай дайшалхы манлай, коммунизмын түлөө тэмсэжэ байһан арадай вождь Советскэ Союзай Коммунис партида алдар соло!

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕТ

СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМ

СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕТ

1972 оной декабриин 30.

[Бу]ряадай АССР-эй [Ве]рховно Соведэй сесси

[...]гэлдэр Улаан-Үдэ хотодо Соведүүдэй байшангай [конфе]ренц-зал соо Буряадай АССР-эй наймадахи зарла[лай В]ерховно Соведэй табадахи сесси болобо.

[...]хи Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй түрүүлэг[шэ, де]путат Б-Д. Б. Ямпиловай хүтэлбэри доро нээгдэһэн [...] Түрүүлэн Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй [...]тна комиссиин түрүүлэгшэ, депутат А. Б. Бардоно[...] [эм]идхэл сессиин үзэмжэдэ табигдажа, тогтоол абтаба. [...]эрнь, зүблэхэ зүйлөө сесси иимэ асуудалнуудтай [...] баталаа:

«Буряадай АССР-эй арадай ажахын хүгжэлтын 1973 [оной] Гүрэнэй түсэб тухай».

«Буряадай АССР-эй 1973 оной Гүрэнэй бюджет ба [...] оной бюджедэй дүүргэлтэ тухай».

«СССР-эй ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй де[путад]удай дүрим ба уялга тухай» Хуулиие бэелүүлхэ [...] Буряадай АССР-эй Соведүүдэй зорилгонууд ту[хай].

«Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиу[...] [...]үнгэлгэ».

«Буряадай АССР-эй Президиумэй Указуудые ба[...]

[Буря]адай АССР-эй арадай ажахын хүгжэлтын 1973 [оной Г]үрэнэй түсэб тухай элидхэл Буряадай АССР-эй Гү[рэнэй] түсэблэлгын комиссиин түрүүлэгшэ, депутат И. А. [...]ев, Буряадай АССР-эй 1973 оной Гүрэнэй бюджет [...]дэй дүүргэлтэ тухай элидхэл Буряадай [...] финансын министр, депутат Ч. В. Ендонов [...] асуудалнуудаар нэмэлтэ элидхэл Буряадай АССР-эй [...] Соведэй түсэблэлгэ-финансын комиссиин түрүү[лэгшэ] В. Ф. Лысов, СССР-эй ажалшадай депутадуудай [...]дуудай дүрим ба уялга тухай Хуулиие [...] Буряадай АССР-эй Соведүүдэй зорил[гонууд] [тух]ай элидхэл Буряадай АССР-эй Верховно Сове[дэй] [т]үрүүлэгшэ Б. С. Семенов хэһэн байна. [...] асуудалнуудаар хэгдэһэн элидхэлнүүдые [...] хэлсэгдэ болоо.

СССР-эй Оборонын Министрэй ПРИКАЗ

1972 оной декабриин 30 — № 270 — Москва хото

[...]д солдатууд болон [...]ууд, сержантууд ба [...]ануууд!

[...]д прапорщигууд, мич[манууд]!

[...]д офицернууд, ге[нералнууд] болон адмирал[нууд]!

[...]амшаг һайндэрые — Социалис Республи[канаудай] Союзай байгуулаг[даһаар] 50 жэлэй ойе совет [...] Армиин болон Флодой [...], социалис оронуу[д...] [...]далай, бүхы түрүү [...] мүнөөдэр баяр [...]тайгаар тэмдэглэ[нэ].

[...] арадууд хол[...] [...]һан табин жэлэй [...] эбдэршэгүй [...] [...] республиканаудай экономическа, политическэ ба соёлой туйлалтанууд коммунис нангин зорилгын хүсэн түгэс байһые, пролетарска интернационализмын сурталай, Коммунис партиин политикын илан мандаһые бүхы дэлхэйдэ элирхэйлэн харуулна.

Нэгэдэмэл совет социалис гүрэн боложо хамтараһан бүхы нацинууд ба арад үндэһэтэдэй холбоон, хани барисаан, ленинскэ Коммунис партияа тойрон нягтаар жагсалга социалис ба коммунис байгуулалтын зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхэ арга нүхэсэл, манай Эхэ ороной олон үндэһэ яһатанһаа бүридэгшэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй хаба шадалай барагдашагүй эшэ үндэһэн болодог байгаа, болохошье байха.

Совет Арми ба Далайн-Сэрэгэй Флодой сэрэгшэд КПСС-эй XXIV съездын табиһан зорилгонуудые дүүргэхын түлөө оролдосо хэшээлтэйгээр тэмсэн, дайшалхы ба политическэ эрдэм мэргэжэлээ улам улам дээшэлүүлнэ, сэрэгүүдэй бэлэдхэл һайжаруулна. Эдэнэр дайшалхы, политическэ бэлэдхэлдээ, сэрэгэй орёо нарин техникэ шудалдахадаа шэнэ амжалтануудые туйлан, ССР Союзай баярта ойе угтаба. Отличнигууд, эрхим мэргэжэлтэд, сэрэгэй хэрэг түгэс шудалһан мастернууд Арми ба Флодто олошороо. СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойн хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ эрхим үрэ дүнгүүдые туйлаһан сэрэгэй олон соединени, часть ба корабльнууд КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Ойн хүндэлэлэй тэмдэгүүдээр шагнагдаа.

Коммунис партиин хүтэлбэрилдэг, совет арадай халуун анхаралаар хүреэлэгдэһэн, олон үндэһэ яһатанһаа бүридэнхэй манай гүрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүд эбтэй эетэй нэгэдэмэл бүлэ, социалис интернационализмын бодото бэелэл болоно. Манай Эхэ ороной аюулгүй байдалые, коммунизм байгуулжа байгаа совет арадай амгалан тайбан ажалые тэдэнэр хёрхоор сахина. Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүд аха дүү социалис оронуудай арминуудтай хамта патриотическа ба интернациональна уялгаяа нэрэтэй солотойгоор дүүргэхэ, социализмын агууехэ туйлалтануудые бата найдамтайгаар хамгаалхаар хододоо бэлэн байдаг.

Олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн Совет гүрэнэй 50 жэлэй алдарта ойгоор Арми ба Флодой сэрэгшэдые амаршалаад, дайшалхы мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлхэ, журам ба эмхидхэлээ бэхижүүлхэ хэрэгтээ амжалтануудые туйлахыень хүсэнэб.

Совет Социалис Республиканаудай Союзай байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, нигэжэ

ЗАХИРНАБ:

Мүнөөдэр, декабриин 30-да, нютагай сагаар 20 часта манай Эхэ ороной ниислэл — баатар-хото Москвада, союзна республиканаудай ниислэлнүүдтэ, баатар-хотонууд Ленинградта, Волгоградта, Севастопольдо, Одессэдэ, баатар-хэрэм Брестдэ артиллериин 50 буудалгаар салют үгэхэ.

Совет Социалис Республиканаудай хүсэн түгэлдэр, эбдэршэгүй бата Союз мандаха болтогой!

Агууехэ совет арад, тэдэнэй шэн габьяатай [Зэбсэг]тэ Хүсэнүүд мандаха болтогой!

Хүдэлмэришэн ангиин бүхы ажалшадай дайшалхы манлай, коммунизм байгуулхын түлөө тэмсэгшэ совет арадай вождь ба эмхидхэлшэ — Советскэ Союзай Коммунис парти мандаха болтогой!

СССР-эй ОБОРОНЫН МИНИСТР
СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ МАРШАЛ А. ГРЕЧКО.

Хани барисаанай мүндэлһэн гуламта

«Ямаршье үндэһэ яһатанда хабаатай байһанһаа дулдыдангүй, ангиин талаар адли хүсэл эрмэлзэлээр, уг зорилгоор нэгэдэһэн ажалша хүнүүдэй аха дүү ёһоной агуухэ хани нүхэсэл манай орон дотор мүндэлэн батажаад, түүхэдэ хэзээдэшье үзэгдөөгүй гайхамшагһа харилсаан бүрилдэн мандаа. Тэрэниие арадуудай ленинскэ хани барисаан гэжэ нэрлэхэ ёһоорол нэрлэдэгбди».

(«Совет Социалис Республикануудай Союзай 50 жэлэй ой тухай» КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй хэһэн элидхэлһээ).

ҮНДЭҺЭ ЯҺАТАН хоорондын аха дүү ёһоной хани барисаан манай орон дотор имагтал Совет засагай үедэ, ленинскэ национальна сэсэ мэргэн политикын лэ гайхамшаг аша туһаар мандан бадараа, бэхижэн батажаа ха юм даа. Энэ гүн ушарые бидэ түрэл республикынгаа байдал дээрэһээ бодотоор харанабди.

Манай Буряад орондо үндэһэ яһатан хоорондын аха дүүгэй хани нүхэсэл бадаргаха, харилсаа холбоо бэхижүүлхэ хэрэгтэ энэ заха хизаар байһан гээгдэнги газарта промышленность хүгжөөхэ гэһэн партиин хараа бодол али зэргэ[illegible] гүнзэгы удха шанартай [illegible]айгаа гээшэб! Тэрэл хараа шугам баримталан, Ажалай ба Обороныи Совет 1932 оной июниин 2-то Дээдэ-Үдэдэ, Буряадай ниислэлдэ паровоз-вагон заһабарилгын томо завод бариха гэһэн декрет абаа һэн. Удаань һара болоод байхада, хотоһоо зүүлжээ үргэлжэдөө нэмжыһэн нарһан тужа ой соо барилгын бэлэдхэлэй хүдэлмэри эхилжэ, түрүүшын модон унажа, газар сэбэрлэгдэжэ, склад болон бараагууд бодожо, тэрэл жэлэй августын 23-да заһабари-механическа цехэй һуури табигдажа эхилһэн түүхэтэй.

Тэрэ гэһээр дүшэн жэл үнгэрөөд байна Буряад ороной гигант гэжэ алдаршаһан энэ томо заводые манай республика дотор олон үндэһэ яһатанай ниитэ нэгэн хүсөөр баригдаа ха юм. Советскэ Союзай булта шахуу республиканууд өөһэдынгөө хүдэлмэришэн ангиин түлөөлэгшэдые э.э габшагай барилгада эльгээһэн юм. Ород, украинец, белорус, казах, татар, башкир, узбек, киргиз, буряад болон бусад хэдэн үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн интернациональна коллектив габшагай шамдуугаар ажаллажа, тон богони болзор соо энэ ехэ барилгаяа дүүргэжэ, гүрэнэй комиссида тушааһан гэхэ

ВЛКСМ-эй ЦК-гай путёвкотой энэ барилгада хүдэлхөөр түбэй хотонуудһаа ерэһэн Б. З. Поздеев, М. А. Чернышев, Е. Г. Курочкин, А. И. Лобынцев, Д. Н. Онищенко, В. В. Матвеев болон бусад олон нүхэд али зэргын суутай болонхойб. Тэдэнэр мүнөө болотороо эндээ ажаллаһаар лэ. Теэд эдэ нүхэд ганса урдахяа хараад ябадаг хүнүүд бэшэ, харин залуу хүдэлмэришэдые эсэгын халуун анхаралаар хүреэлэн, ажалай дүршэлдэ һургана, заяанайнь замда гаргана. Агуухэ ород арадай хүдэлмэришэн ангиин аша һургаалаар нютагаймнай али зэргын олон хүбүүд, басага[illegible] энэ ехэ ажалша бүлын [illegible]да хүмүүжээ, һураа, урган гараа, алдар солодо, магтаал хайрада хүртөө гээшэб.

Энэ заводто абтажа, олон жэлдэ хүдэлмэришэн ябаһан, ажалша хүдэр, олон үндэһэ яһатанай бүлэ соо хүмүүжэһэн хүн һэн туладаа би болбол һүүлэй гушаад шахуу жэлэй туршада манай предприяти дээрэ боложо байһан али бүхы хубилалтануудые һайн мэдэхэ зэргэтэйб гэжэ батаар найдуулнаб.

Он жэлнүүдэй һубарин ошохо тума заводнай хүгжэжэ, үйлэдбэриинь хэмжээн улам ехэ, технологинь орёо болоно, эрилтэ болон харюусалга шангадана. Гэбэшье олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн коллективэй ажалша хүнүүдэй өөһэд хоорондын харилсаан, хани барисаан улам батажана. Эгээ мүнөө манай заводто 29 үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд хүдэлжэ байдаг. Гэхэтэй хамта манай завод ороной 752 предприяти болон эмхи зургаануудтай үйлэдбэриин-техническэ, экономическа сэхэ харилсаа холбоотой юм. Эдэнэрнай союзна 13 республикануудай, 11 автономито республика, область болон национальна округуудай газар дайдада хубааран оршодог. Нихэлээрээ оронойнгоо нилээд лэ олохон үндэһэ яһатантай аха дүү ёһоной харилсаа холбоотой, хани барисаатай болоно бшуубди.

Үндэһэ яһатанай хани барисаанай гүнзэгыгөөр батажаһан ушарые өөрынгөө дизельнэ цехэй коллективэй байдал дээрэһээ мүн лэ харуулха хүсэлэнтэйб. Манай цехтэ арба нэгэн ондоо үндэһэ яһатанһаа нэгэдэһэн 430 хүн ажалладаг юм. Украинец Семен Иванович Маковейн хүтэлбэрилдэг бригада табан жэлэй даабариие 4 жэл 3 һарын туршада дүүргэхэ гэһэн уялга абанхаи. Ахалагша мастер ород Иван Федорович Малакановай даадаг коллектив ажалай журам ба ниитын гурим эбдэһэн нэгэшье ушар гаргангүй ажаллаха уряа дэлгэнхэй юм. Немец Василий Васильевич Шрайтель хүндэтэ түмэр замшан гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Слесарь мэргэжэлтэ казах Мударис Омаров слесарьнүүдэй бригадир. Энэ бригадада табан ондоо үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн 11 хүн хүдэлдэг шуу. Цех соогоо, завод дотороо түрүү гэжэ суутай болоһон коллектив. Олон жэлдэ электригээр хүдэлһэн, Социалис Ажалай Геройн нэрэ хүндэдэ хүртэһэн буряад угтай Анисим Николаевич Оширов манай цехэй начальник.

Имэ жэшээнүүдые дурдан харуулха болоо һаа, манайшье коллективтэ, бусад цехүүдтэшье одоо барагдашагүй ааб даа.

Олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн, аха дүүгэй хани барисаата эбтэй эетэй манай цехэй коллектив заводойнгоо эгээл түрүү цех гэжэ тоотой. Юһэдэхи табан жэлэй түсэб болзорһоонь уридшалан дүүргэхэ үүсхэл район соогоо гарганхай гээшэ. Тиигээдшье хэлэһэндээ хүрэнэбди гэжэ хэлэлтэй. Валовой продукци үйлэдбэрилэн гаргаха энэ жэлэй түсэб декабриин 21-дэ дүүргээ һэмди. Түсэбһөө үлүүлэн адаг 82 мянган түхэригэй продукци бүтээгдэхэ байха.

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн ехэ мүрысөөндэ горитой амжалта туйлаһанайнгаа түлөө цехнай КПСС-эй обкомой, республикын Верховно Соведэй Президиумэй, Министрнүүдэй Соведэй ба облпрофсоведэй ойн баярай Хүндэлэлэй грамотада хүртөө һэн.

Үшөө тиихэдэ олон үндэһэ яһатанай аха дүүгэй хани барисаанай мүндэлһэн гол гуламта болгошо арбаадһаа нааша мянган хүдэлмэрилэгшэдтэй манай заводой коллектив энэ мүрысөөндэ илагшадай тоодо оролсожо, КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй Ойн баярай Хүндэлэлэй тэмдэгээр шагнагдаһаниинь онсо удха шанартай ушар болоно бшуу.

Арадуудай аха дүү ёһоной хани барисаанай улам мандан батажажа байһые гэршэлһэн бодото баримта энэл ха юм даа.

Р. ТОРОНОВ,
Улаан-Үдын ЛВРЗ-гэй дизельнэ цехэй мастер, партбюрогой секретарь, Ленинэй орденой кавалер.

Манай зураг дээрэ Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй социалис мүрысөөндэ хододо түрүү һуури эзэлжэ ябаһан локомотивно-колесно цех харуулна.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

1. Хангай дайдын баялигые
Хаагууршье —
Хада уулаар,
Хабтагай талаар бэдэржэ,
Байгаалиин нюусые
Баатарлигаар олгошо
Раиса Сергеевна
Тарасовада —
Ойн баярай
амар мэндэ!

2. Хорнии талаар
Хонидоо һайса
адуулһан,
«Зууһаа—зууе»
Жэл бүхэндэ абаһан.
Торгон нооһо
Тэбэри тэбэреэр
хайшалһан
Намжилма Тогмитовада —
Нарата һайндэрэй
амар мэндэ!

3. Барилгын ута кран
Баяртайгаар тонгойно.
Хабатай үндэр гэрнүүд
Хараһаар байтар бодоно.
Борис Полтарацкиин
Бэрхэ хүбүүд шалгарна,
Олоор ордон ербылгэн,
Буряад соогоо
суурхана.

4. Табан мянгаад литр
Тоһолиг үдхэн һү
Үнеэн бүхэнһөө һаажа,
Угтаба һайндэрөө
Надежда.
Алтан Одо яларуулһан
Алдарта хүнүүдэймнай
нэгэн
Нүхэр Тадвашкинада —
Ойн баярай
амар мэндэ!

5. Орденто ЛВРЗ-гэймнай
Олон даа
баатарнуудаар.
Дизельнэ цехэйхид
Дэмы бэшэ суурхаһаар.
Социалис Ажалай
Герой,
Солото Анисим Оширов
Аха дүүнэр—нүхэдтэеэ
Ажаллана урматай.

ОЙН НЭРЭМЖЭТЭ ЗАВОДТО

«Манай завод СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ болгогдоо, туйлаһан амжалтаартнай амаршалнабди» гэһэн үгэнүүд һүүлэй үедэ Улаан-Үдын «Теплоприбор» заводой цехүүд соогуур тараа.

Жэлэй һүүлшын үдэрнүүдтэ коллектив ехэ хүлгөөтэй, сүлөөгүй байба. Хүдэлмэришэд һүүлшын үдэрнүүдэй даабариие урданай мэтэ уридшалан дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур продукци үйлэдбэрилжэ, шэнэ жэлые угтаха һанал эрмэлзэлтэйгээр ажаллаа. Тэдэнэй шэнэ эршэ хүсэтэйгөөр, эдэбхи үүсхэлтэйгөөр ажаллажа байһые абаһаар лэ өбөөрхоор.

Механо-хабсаралгын цех завод соогоо ехэ һуури эзэлдэг. Тэрэнэй приборнуудые саг соонь хабсарган бүтээжэ байбалынь, завод продукци худалдаха, приборнуудые олон ондоо адресаар эльгээхэ даабаряа амжалтатайгаар дүүргэхэ юм. Заводой хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн тухай мэдээсэл, амаршалга, уряанууд хүндэ харагдахаар эли газарта үлгөөтэй. Ойн хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ илажа гарагшадай нэрэ, обог Хүндэлэлэй самбарта аржытар бэшээтэй.

Эрхим бригада, түрүүшүүлые элирүүлэн гаргахань үнэхөөрөө бэрхэшээлтэй байба. Социалис мүрысөөндэ хабаадагшад бултадаа шахуу даабаряа үлүүлэн дүүргэжэ, һайн шанартай продукци бүтээхэ гэжэ оролдоо, СССР-эй 50 жэлэй ойн һайндэрые ажалай амжалтаар угтаха зорилго урда табяа.

Цех, бригада бүхэнэй, хүдэлмэришэдэй ажал бүхы талаһаа наринаар согсологдодог байгаа. Аха дүү союзна 15 республикануудай хүндэлэлдэ ажалай долоон хоногой вахтануудай үедэ али цех, бригадын түрүү һуурида оло дахин гараһаниинь элирүүлэгдэһэн байна. Тиигэһэнэй һүүлээр эдэ бригада, участогуудай коллективүүд, үйлэдбэриин түрүүшүүл тодорхойлогдожо, тэдэнэй нэрэ, обог Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдэбэ ха юм.

Үйлэдбэриин зарим түрүүшүүлтэй танилсая. Залуу хүдэлмэришэн Валерий Бутринай даадаг халуун ууралай даралта шалгадаг приборнуудые хабсаргадаг бригада ойн хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ шалгаржа гараа. Бригадын гэшүүд 1972 оной түсэбые дүүргэһэн тухайгаа бүри декабриин 1-дэ элидхэһэн юм. Тэрэ гэһэнһээ хойшо даабариһаа гадуур 850 прибор хабсарган бүтээгээ.

Датчик, реле гэжэ приборнуудые хабсаргадаг Н. А. Алемасовай бригада жэлэйнгээ даабариие болзорһоонь хори гаран хоногоор уридшалан дүүргэбэ. Энэ бригада даабариһаа гадуур 3000 прибор хабсаргажа, СССР-эй һайндэрые угтажа байна.

Приборнууд түхэл түхэлөөрөө илгагдан, цехэй нэгэ углууда сомоотой. Харин оронуудта эльгээгдэхэ ёһотой приборнууд зарим тэды илгаатай байдаг. Бүри бэхи һайн материал хэрэглэгдэнэ, ондоо шэрээр шэрдэгдэнэ.

— Һүүлшын прибор. Эдэниие бултыень абаашахада болоно, — гэһэн захиралта үгтөөдхинэ.

Тэрэ бэеэрээ приборнууд ашагдажа, бэлэн продукциин складта тушаагдаба. Хаана, ямар оронуудта эльгээгдэхэ приборнууд бэ?

«Польшо», «Венгри», «МНР» гэһэн үгэнүүд тэдэндэ бэшээтэй. 1972 оной һүүлшын приборнууд аха дүү социалис республикануудта эльгээгдэбэ. Завод энэшье жэлдэ дэлхэйн 39 оронуудай захил дүүргэһэн байна. Холын Куба, Африкын, Латиин Америкын, Азиин оронуудта эльгээгдэхэ һүүлшын приборнууд ноябрь соо ашагдан ябуулагдаа.

— Цехүүдэй дундаһаа түрүүлжэ гараһандаа урматайбди, — гэжэ шудхалгын цехэй начальник Ю. Г. Ильков омогорхон хөөрэнэ.

Юрий Георгиевичай омогорхохонь буруу бэшэ. Цех жэлэй туршада оло дахин түрүү һуури эзэлээ. Һүүлшын үрэ дүнгөөр мүн лэ түрүүлһэн байна. Шудхалаа хэгшэд союзна республикануудай хүндэлэлэй ажалай вахтануудай үедэ бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллажа, жэлэй даабариһаа гадуур 50 тонно шудхалаа хэжэ, цехүүдтэ тушааба.

«Һайнаар амархыетнай хүсэнэбди» гэһэн томо үзэгүүдээр бэшэгдэһэн үгэнүүдые заводой проходнойһоо гараха бүреэ хүдэлмэришэд өбөөрдог, уншадаг юм. Эдэ үгэнүүдэй удха шанар мүнөө бүри эли, бүри ехэ болонхой. Заводой коллектив продукци бүтээн гаргаха, худалдаха түсэбөө декабриин 20-до дүүргээ, түсэбһөө гадуур 300 мянган түхэригэй продукци худалдаа, 3500 элдэб приборнуудые бүтээгээ, нёдондо жэлэйхиһээ 254 мянган түхэригөөр ехэ олзо доход гүрэндэ оруулагдаа.

Эршэтэ ажалайнгаа һүүлээр һайнаар амархыень хүдэлмэришэдтэ бидэнэршье хүсэе. **С. БАРДАМОВА.**

ТОО, БАРИМТА

● Буряадай республикын промышленность табан жэлэй туршада түргэн темпээр хүгжөөгдэнэ. 1970 онойхитой жэшэбэл, 1975 ондо промышленна продукциин хэмжээн нэгэ хахад дахин дээшэлжэ, 1,51 миллиард түхэригтэ хүрэхэ.

● Электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ 3,4 дахин дээшэлжэ, 2, 8 миллиард киловатт-час болохо.

● 1975 .ондо 1 миллион 460 мянган тонно нүүрһэн малтагдаха.

☆ 1975 ондо эбэртэ бодо мал олошоруулагдажа, 357,4 мянганда, тэрэ тоодо үнеэд — 129,4 мянганда хүргэгдэхэ. Хонин һүрэг 1 миллион 816 мянга болохо юм.

1975 ондо мяха абалга — 110 мянган тоннодо һү — 262,4 мянган тоннодо хүрэхэ гэхэ гү, али 1970 онойхиһоо 24,3—37,6 процентээр ехэ абтаха.

СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ 50 ЖЭЛЭЙ ТҮҮХЭНЬ ХАДАА СОВЕТ ГҮРЭН ДОТОР НЭГЭДЭҺЭН БҮХЫ АРАДУУДАЙ ТАҺАРШАГҮЙ НҮХЭСЭЛ БОЛОН ХАНИ БАРИСААНАЙ БИИ БОЛОЖО МҮНДЭЛҺЭНЭЙ ТҮҮХЭ.

(КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй ба РСФСР-эй Верховно Соведэй хамтын баярай суглаан дээрэ КПСС-эй Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэһөө).

ЗҮРХЭ СЭДЬХЭЛНИ ХАНАНГИ

Эдир залуу наһамни хаанта засагай үедэ үнгэрөө бэлэй. Хэжэнгын аймагай Хүлхисөөн нютагай үгытэй ядуу айлай бүлэдэ түрэһэн байгааб. Арай шамай арбатай боломсооро нютагай баяшуулай барлаг боложо, үбэл зунгүй үхэр малынь адуулжа эхилэгдээ. Тиимэһээ багадаа хүхижэ, хөөрэлдэжэ ябаһанаашье балай һанадаггүйб. Имагтал Совет засаг бидэниие абараа гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтэй бологдоно.

1931 ондо нютагтамнай «Улаан Загаһата» гэжэ хамтын ажахы эмхидхэгдээ һэн. Минии түрэлхид түрүүшын хүнүүдтэй хамта тэрэ колхозой гэшүүд болоһон юм. Тиигээд би һаалишанаар хүдэлжэ эхилээд, 26 үнеэ даажа абаа һэм. Олон хүн нэгэ доро суглараад, сугтаа хүдэлхэдэ һонин байгаа бэлэй. Олоороо хамта хүдэлхэдэ, хүхюутэй, ажалшье урагшатай болоо.

Ажалай дүнгүүд хирэ-хирэ болоод лэ согсологдожо байха. Һайнаар хүдэлһэн хүнүүдтэ шагнал үгтэхэ. 1932—1935 онуудай дүнгүүдэй согсологдоходо, аймагай һаалишадай дунаһаа бултанһаа ехэ һү һааһан байгааб. Тиигэжэ манай республикын түрүү колхознигуудай делегациин бүридэлдэ оролсожо, Эхэ оронойнгоо ниислэл хото Москва ошохо зол намда тудаһан юм. Энэмнай 1936 оной январь һара соо һэн.

Һанаад үзэхэдэ, баярлаһандаа бархирмаар байгша һэн. Урда сагта намдал адли юрын буряад эхэнэрэй Москва ошоо гэжэ хүнэй хэлээ һаа, хэншье этигэхэгүй байгаал. Колхозой түрүүлэгшын Москва ошохо болоош гэхэдэ, түрүүн өөрөөшье этигээгүй һэм.

Москва хото... Манай гүрэнэй, партиин хүтэлбэрилэгшэдтэй Кремль соо уулзалга болобо. Тэрэ уулзалга дээрэ ороной олон нютагуудһаа ерэһэн хүнүүдтэ нүхэр И. В. Сталин орден, медальнуудые барюулаа. Тиихэдэ Ажалай Улаан Тугай орден абаа бэлэйб. Бүхэсоюзна староста гэжэ алдаршаһан Михаил Иванович Калинин нэрыемни һиилэһэн алтан час барюулаа һэн. Орден алтан час хоёрые абажа байхадаа, нюдэнһөөм уһан гоожоходол гээ бэлэй.

Хэжэнгэ нютагһаа гаража үзөөгүй намда Москва ошоходом, һонин лэ байһан юм даа. Тэндэхи томо томо завод, фабрикануудта ошообди. Хүдэлмэришэн хүнэй ажалые хоёр нюдөөрөө хаража баясаабди. Нэгэ заводто ошоходомнай, баярай суглаан дээрэ намда самовар бэлэглэһэн юм.

Нютагтаа бусажа ерээд байхадам, колхоздомнай Москваһаа нэгэ автомашина ерээ. Теэд машина ябуулха жолоошон [illegible] байгаа. Улаан-Үдэһөө ород яһанай нэгэ хүн ерэжэ, нютагаймнай нэгэ хүниие һургажа, жолоошон болгоо һэн.

1938 ондо манай республикын Верховно Соведтэ түрүүшын һунгалта болоо. Нютагайм хүн зон намайе республикын засаг түрын дээдэ органой депутадаар һунгажа, аргагүй ехэ этигэл найдабари үзүүлээ. Улаан-Үдэ ошоод, шухала асуудалнуудые шиидхэлсэхэ эрхэтэй болоходоо, бүришье баясадаг, үргэн дэлгэр Эхэ ороноороо омогорхохын ехээр омогорходог бэлэйб.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ һаалишан фермые даагшар хүдэлэгшэ һэм. Тиихэдэ фронтын сэрэгшэдтэ бэлэгүүдые бэлдэжэ эльгээхэ талаар нилээд ехэ ажал ябуулагдаа.

Мүнөө минии түрэл Загаһатын совхоз олон ондоо һалбаритай томо ажахы болонхой. Хүгжэнги мал ажалтай, машина техникээр баян. Эрдэм номтой мэргэжэлтэд олошороо. Наһажаал боложо пенсидэ гараһаар үнинэйб.

Имэ һайхан орондо түрэжэ, ажаллаха зол жаргалтай байһандаа, алдарта Коммунис партиин гэшүүн байһандаа зүрхэ сэдьхэлни ханангы ябадаг лэ.

Д. ОСОРОВА,
Хэжэнгын аймагай Загаһата тосхондо ажаһуугша.

ПУБЛИЦИСТИКЭ

ЕХЭ ЗАМАЙ

1922

АГУУЕХЭ СССР ороной байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойе мүнөө угтажа байхадаа, манай алишье арадай хүбүүн, басаган өөрынгөө үгэ хэлэхэ эрхэтэй гэжэ һананаб. Юуб гэхэдэ, имагтал Совет ороной наран доро тэмсэһэн, тэнжэһэн, ажаллаһан, ажаһууһан хүн бүхэн ямар эрхээр, хэнэй ашаар нимэ боложо ябаһан тухайгаа хэлэхэ эрхэтэй.

Би тэрэ жэлдэ, манай СССР ороной байгуулагдаһан ондо, һая дүрбэтэйхэн боложо ябааб. Минии эсэгын гэр бүлэ Хурсанга нютагтаа эгээл ядуу, үгытэй айлай нэгэн һэн. Тиимэһээ өөрын гэршьегүй, зоноор зайжа ябагша һэмди. Пёодор гэжэ түрэл болохо хүнэйдөө нэгэ хирэ ажаһуугаа бэлэйбди.

1922 ондо Пёодор абгынхиһаа Пеэшхэ абгында зөөгөө һэмди. Октябриин революциин болоһоор табан жэл үнгэрөөд байгаа. Тиибэшье һаань, манай хүдөө нютагуудта үшөө үмсэ зандаа ажаһуудаг һэн. Граждан дайнай сууряан үшөө замхаадүй байгаа бэлэй. Минии аба тиихэдэ сомоной Соведтэ хүдэлжэ ябаа. Тэрэ багайнгаа хүнүүдые суглуулжа, нютагай бандидуудтай тэмсэхые шиидээ һэн. Тииһээршье бандидууд дарагдаа һааб даа.

Түрүүшын комсомолшууд... Мүнөө 1922 ониие һанаад үзэхэдэ, хүдөө нютагууднай ямаршье гээгдэнги, мунхаг байдалтай байгаа гээшэб! Урдандаа сүлэлгын орон гэжэ нэрлэгдэһэн манай хизаар шэнэ замда гаража, түүхэдэ үзэгдөөгүй ехэ хубилалтануудай эхин дээрэ ерээ һэн. Хамтын ажахынуудые байгуулха хэрэгтэ түрүүшын комсомолшуудай, партиин эльгээһэн 25 мянгатанай үүргэ айхабтар ехэ.

Мүнөөнэй эдир, залуу үетэн тэрэ үе саг тухай гансал тухайлхаһаа бэшэ ондоо юумэ үгы ааб даа. Энэ хэрэгүүд тухай гансал ном һудар, газетэ, журналнуудһаа мэдэжэ абана. Манай эсэгэнэр, аханар, эжынэр, эгэшэнэрэй тэрэ үедэ гаргаһан баатаршалга, габьяа ехэ. Коммунис партиин ябуулдаг сэсэ мэргэн ленинскэ национальна политикын ашаар манай нютагууд зол жаргалай замда гаража эхилээ.

1932

ЭНЭ ОНИИЕ мүнөө һанажа, дурсажа һуухада, жэгтэй һонин. Июнь һарын хореодоор Сэрэн бидэ хоёр Дээдэ-Үдэ хото хүрэжэ ерээ һэмди. Ажалда орохо һанаатай ябаа һаабзабди. Тэрэ үедэ Буряадай завод-гигант ПВЗ-гэй барилга эхилхэ гэжэ байгаа. Тэндэ хүдэлдэг абамнай бидэниие ажалда абхуулхаар зууршалаа һэн.

Заводой барилгын талмай. Мүнөөнэйхи шэнги барилгын томо машинанууд 1932 ондо байгаагүй ха юм. Хүрээ, һүхэ, гар тармуур — гэхэ мэтын зэмсэгүүд тэрэ үеын «техникэ» бэлэй. Үдэрэй 2 саг. Сэрэн бидэ хоёр барилгын талмай дээгүүр эсэтэрээ зайгаад, зоной сугларжа байһан газарта, улаан бүдөөр гоёогдоһон модон ендэрэй хажууда ерэбэбди. Партиин Зүүн-Сибириин хизаарай комитедэй секретарь Разумов, партиин Буряадай обкомой секретарь Ербанов, заводой барилгын начальник Иванов болон бусад митинг дээрэ үгэ хэлээ һэн.

Энэ үдэрые мүнөөшье болотор мартагшагүйб. Юуб гэхэдэ, энэ үдэр заводой һуури табигдаһан юм.

СССР-эй зүг бүхэнһөө ерэһэн олон янзын үндэһэ яһатан, Москва, Ленинград, Киев, Харьков хотонуудай хүдэлмэришэд, хүдөөгэй буряадууд Байгал далайн үмэнэхи автономито республикын промышленностиин үндэһэ һуури табижа байһанаа зүрхэ сэдьхэлһээ ойлгоһондоо, нимэ зоригтойгоор, нимэ нэтэрүүгээр ажаллаа ха юм.

Митинг дээрэ олон хүн үгэ хэлээ. ЦК-гай парторг Фёдор Николаевич Заузолков нигэжэ хэлээ һэн!

— Хүндэтэ нүхэдүүд, энэ үдэрые бү мартаарайт! Энэ үдэр гээшэмнай гансашье заводой һуури-фундаментые табяа бэшэбди, энээнтэй хамта социализмын фундамент табижа байнабди гэжэ ойлгохо хэрэгтэй. Энэ завод Буряадай автономито республикын промышленностиин «түрүүшын хараасгай», түрүүшын томо заводые бүтээжэ байнабди. Эндэ Буряадай хүдэлмэришэн ангиин түлөөлэгшэд хатуужан, хүмүүжэн гараха. Мүнөө дээрээ совет араднай баян бэшэ байна. Ерэхэ үглөөдэр, нүхэд, харахат! Дүшэн жэл үнгэрөөд байхада, Буряад орон индустриин ёһотойл газар болоод байха. Энэмнай совет арадуудай хани барисаанһаа сэхэ үндэһэлхэ бшуу.

Бидэнэр тиихэдэ эдир залуу ябаһан хүбүүд, тэдэ үгэнүүдэй удха шанарые хүсэд ойлгоошьегүй байхабди. Зүгөөр мүнөө болоод байхада, агуу Советскэ Союзай байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойн энэ баярта үдэр дабаһан дабаануудnай, гаталһан далайнуудnай айхабтар олон гэжэ эли тодоор харагдаад, омогорхолой мэдэрэл яаха аргагүй зүрхэ сэдьхэлдэ хүрэнэ.

Манай Эхэ орон дотор социализм илаа һэн. Энэ ехэ илалтада минии буряад арад өөрынгөө хубита оруулаа. — Буряад ороной газар дээрэ промышленность, хүдөө ажахы адли тэгшээр хүгжэжэ, соёлой хубисхал эхилээ һэн.

1942

СССР ОРОНОЙМНАЙ 50 жэлэй туршада дабаһан, гаталһан дабаанайнь хүтэл бүхэн ехэ түүхэтэй. Арадайнгаа ажаһуудал һайжаруулжа, алишье талаараа хүгжэжэ байтарнай, «хүрин тахал» — фашизм шуһата һабараа манай орон тээшэ һарбайжа, бүхы совет араднай хатуу тэмсэлдэ бодобо.

1942 оной хатуу шарүүн үбэлые һанаад үзэе. Фашистнуудай сэрэг Сталинград хотые абаха һанаатай дугташалдаа. Үхэлгүй гэжэ нэрэтэй болоһон 62-дохи армида Байгалай эрьеһээ ошоһон 321-дэхи дивизи тулалдажа байгаа. Тэрэ дивизидэ 3 мянга гаран буряадууд ябалсаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда бидэнэр юундэ илаабибди?! Эгээл түрүүндэ социалис байгуулалтын, хани барисаанай, совет арадай баатаршалгын хүсэн эндэ илажа гараа.

Буряадаймнай суута хүбүүд Доржиев, Тулаев, Етобаев — суута мэргэн буудагшад, Гуржап Очиров — Смоленскын партизануудай командир, Владимир Борсоев, полковник — фашистнуудай танкнуудые үгы хэдэг артиллериин бригадын командир — иимэ нэрэнүүдые манай арад хэзээдэшье мартахагүй.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Оборонын туһаламжада манай хүнүүд ямар ехэ туһа хүргөө гээшэб! Жэшээлхэдэ, Бэшүүрэй аймагай Алташа нютагай юрын үбгэн Даши Цыремпиловэй фронтын аша туһада гэжэ мүнгэ үгэжэ байхыень хараа һэм. Тэрэ үбгэн нигэжэ мэдүүлээ бэлэй:

— Минии гэр бүлын зүгһөө 100 мянган түхэриг бэшэжэрхигты. Ганса хүбүүн Агваандаа гэжэ нөөжэ ябаһан мүнгэмни гээшэ. Совет засагай энхэ мэндэ байгаалһаа, минии хүбүүн яахашьегүй.

1942 ондо Ленинград хото блокадада ороо һэн. Тиимэ хүшэр хүндэ үедэ тэндэхи үхибүүдые абарха гэһэн ехэ ябуулга манай гүрэн хэһэн байна. Хэдэн мянгаад үхибүүдые, үбгэдые, нарай нялхатай эхэнэрнүүдые үргэн дэлгэр Эхэ оронноймнай хизаар, республика, округуудта эльгээһэн байна бшуу. Манай Буряад республикынхид Ленинградһаа ерэһэн үхибүүдые ехэ дулаанаар угтан абажа, үнэн зүрхэ сэдьхэлһээ туһа хүргөө. Дайнай үнгэржэ байхада, би армиһаа бусаад, буряад нютагуудаар ябахадамни, мартагдахааргүй бэшэ ушарнууд тохёолдоо.

Нэгэ колхозой гэшүүнэй бүлэ үдынгөө эдеэ барижа һууба. 5—6 буряадуудай дунда нэгэ ород басагахан эдеэлнэ.

— Как тебя зовут? — гэжэ асуухадам:

— Минии нэрэ Нюра, — гэжэ уһан буряадаар тэрэ харюусаа һэн.

Энэмнай хадаа манай совет арадуудай хани барисаанай олон тоото жэшээнүүдэй нэгэн болоно. Иимэл хадаа Совет орон дэлхэйдэ үзэгдөөгүй хани барисаанай, хани нүхэсэлэй улгы гэжэ дэмы бэшэ нэрлүүлээ.

ТҮРҮҮШЫН КОММУНАҺАА ЭХИТЭЙБДИ

Сэлэнгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн, түрүүшын коммунар, 1930 онһоо коммунист Жамбал Жамьянович Цоктоев 75 наһатай боложо пенсидэ гарабашье, түрэл колхоздоо ажаллажал ябаһаар. Мүнөө колхозой түбэй тарянанай тоогые даагшаар ажаллана.

ССР Союзай алдарта 50 жэлэй ойе тэмдэглэжэ, жаргалта һайхан байдалаараа омогорхожо байхадаа, энэ манай ямар ехэ тэмсэлэй, ямар ехэ баатар ажалай хүсөөр туйлагдаа гээшэб, иимэ гэхэюн сэнгэлиг байдалда хүрэхын тула хэды ехэ бэршээлнүүд дабаглааб гэжэ анхаандаа оруулха, залуушуулда хөөрэжэ үгэхэ дуран хүрэнэ.

Табин жэлэй урда тээ манай Загастай нютагта юун байгаа гээшэб? Энэ үедэ баян Үнгерпын хархис сэрэгэй даража, дайн дажар түрэжэ, амгалан байдал эгтоод байһан юм. Удангүй 1923 ондо манай автономито республика байгуулагдаа һааб даа. Энэмнай малша малша буряад зондо айхабтар ехэ баяр асарһан, жаргалта замай үүдэ нээжэ үгэһэн шуу.

Совет засагай тогтоһон гэһээ хойшо нютагаймнай малша малша зон бага зэр өөдэлжэ, дунда шадалтай болжо эхилһэн юм. Теэд зондон анзаһаар газараа хахалжа, ганса нэгээрээ ажаллажа юумэнэй урда орохын аргагүй байгаа. «Урдынгаа янзаар үмсынгөө ажал хараад һуугаал һаа, сүлөөтэ һайхан газар дээрээ эрхэ сүлөөтэй ябаашье һаа, бидэнэр яаха аргагүй хосорхобди» — гэжэ Владимир Ильич Ленинэй хэлэһэн үгэнүүд холын манай нютагта хүрэжэ, хүн зоной ухаан сэдьхэлые эзэлээ бэлэй.

1924 ондо Загастайн сомоной Аршаанта гэжэ газарта түрүүшын коммуна, Ленинэй нэрэмжэтэ коммуна байгуулагдаһан юм. Эндэхи коммунарнууд эбтэй эетэйгээр ажаллажа, газараа машинаар элдүүрилжэ, үүлтэр һайнтай мал үдхэжэ, урдын үгытэй ядуу, үншэн үрөөһэн зоной һуудал байдал нилээд һайжаржа, бүхы Сэлэнгын аймагай зондо үльгэр жэшээ болоо һэн. Энэ коммунын байдалые хаража, хамтын ажал гээшэ хэды ехэ хүсэтэйб, ашатайб гэжэ хүнүүд ойлгожо эхилээ.

Түмэршэ дархан Цыретор Найданов 1927 ондо нютагтаа машина хамтаараа эдлэхэ нэгэдэл байгуулаа. Хойто жэлынь хэдэн жэжэ артельнүүд бии болоһон. Харин 1929 ондо (апрелиин 3-да) тэдэ жэжэ артельнүүдэй һуури дээрэ хамтын томо ажахы — Сталинай нэрэмжэтэ коммуна тогтоһон түүхэтэй. Тэрэ үедэ 58 айл хамтарһан байна.

Коммунын зөөри гэхэдэ: 118 моритой, 645 үхэртэй, 1.354 хони, ямаатай байһан юм. Түрүүшынгээ жэлдэ 182 гектар таряалан элдүүрилээ бэлэй. Коммунарнуудай үмсын мал, гэр байра, машина зэмсэг бүхыдөө хамтадхагдаа бэлэй. Тиихэдэмнай оройлоод 8 плуг, түмэр шүдэтэй 4 борной, үбһэ сабшаха 1 косилка, дүрбэн мөөртэй 10 тэргэ, хоёр мөөртэй 84 тэргэ, 83 шарга суглараа һэн. Үмсын гэрнүүдые, зунай гэрнүүдые залажа коммунын центртэ зөөхэдэ айхабтар ехэ заһабари, модо, хёосо хэрэгтэй болоо һэн.

Хамтын ажалые коммунын совет хүтэлбэрилөө. Теэд хайшан гээд ажалаа зүбөөр эмхидхэхэб, ажалай түлөөһэ ямараар тогтоохоб гэжэ мэдэхэ, шадаха хүн үгы, дүй дүршэлшье гэжэ байгаагүй һааб даа. Тиимэһээ бүхы юумэеэ шэнээр эмхидхэхэ, туршаха баатай бологдоһон. Илангаяа коммунарнуудта ажалай ямар түлөөһэ тогтоохоб, хүн зоноо эдеэ хоолоор яажа хангахаб гэһэн асуудал орёо, бэрхэтэйшэг байһан юм.

Түрүүшээр коммунын центртэ столово нээжэ, тэндэ хүнүүдээ талоноор эдеэллээд туршагдаа. Хожомынь һү, мяха, хилээмэ болон бусад продуктнуудые коммунын складһаа хубаажа оролон. Тиихэдээ үхибүүд, хүгшэдтэ ажал хээшьегүй һаань, түлбэри тогтоохо баатай бологдоо. Хүдэлмэри хэжэ ябаһан хүнүүдтэ хэһэн ажалай зэргээр бэшэ, харин ямар хүдэлмэридэ ябанаб, тэрэниие хаража түлбэри үгэдэг байһан юм. Жэшээнь, таряан ажалда болон бусад хара хүдэлмэридэ ябагшадта һарада 12 түхэриг түлэгдэдэг һэн. Иигэжэ хэһэн хүдэлмэриин хэмжээе, шанарые харалсангүйгөөр түлбэри үгэхэдэ юун һайн байха бэлэй даа. Хоёр-гурбан жэлэй туршада мүрөө оложо ядан, яһала зобогдоһон байха. Хожомоо ажалта үдэр тооложо, тэрэнэй зэргээр түлөөһэн үгтэдэг болоһон юм.

Совет хуулиин тогтоһоор арадай гэгээрэл дээшэлүүлхэ тухай хэды хэмжээнүүдэй абтаашье һаа, колхозой эмхидхэгдэтэр балай хубилалта болоогүй байһан. Коммуна тогтоохо үедэ тэрэнэй гэшүүн боложо ороһон 198 хүнэй (16 наһанһаа дээшэ) 137-ниинь гэхэ гү, али 69 процентнь үзэг бэшэг мэдэхэгүй байшоо. Колхоз болоһон жэлһээ хойшо үхибүүд олоороо һургуулида ябажа захалаа бэлэй. 1930 ондо коммунадамнай 254 бүлэ айл ороод байгаа. Тиигэжэ кулагуудай, ламанарай хэды хоро хүргөөшье һаань, нютагай зон хамтын ажалтай хуби заяагаа холбоһон байха. Энэ үедэ газарай реформо үнгэржэ, һайн газар кулагуудһаа, ламанарһаа абтажа, коммунада үгтэһэн юм. Иимэ нэгэ суглаанай үедэ, 1930 ондо коммунын комсомолой организациин секретарь Пылдоржи Будаев харанхы углууда сохюулаа һэн. Газараа алдаһан ламанар, баяшуул хоро шараа бусалһан, хамтын ажалда һаад түбэг татаха гэжэ яһала оролдоһон. Теэд тэрээнһээнь ямаршье үрэ гараа гүй. Коммунис партиин, Совет хуулиин туһаламжаар хамтын ажал бэхижэжэ захалһан байна.

1931 оной август һарада Алас-Дурна зүгһөө ябаһан Климент Ефремович Ворошилов манай коммунада ерэжэ, хэдэн коммунарай гэртэ ороһон, кузница болон һарабша доро байһан машинануудые, малай байрануудые хараһан юм. Колхозой юрын гэшүүн Лубсан Вандановайда орoo, коммунар Тобоодой Жигмытовтэй удаан хөөрэлдөө һэн.

Тиихэдэ болоһон митинг дээрэ нүхэр Ворошилов үгэ хэлэхэдээ, хамтынгаа зөөри арьбадхаха, ажалай журам наринаар сахиха, нэгэшье гектар газараа тарилга хэнгүй орхихогүй, үргэн ехэ сонхотой гэрнүүдые бариха тухай дурадхаһан юм. Мүн буряадууд гээшэ агууехэ Советскэ Союз дотор ажаһуудаг бусад үндэһэ яһатантай адли эрхэтэй, тиимэһээ Эхэ ороноо дайсадһаа хамгаалха байна. Ажахыгаа зүбөөр эмхидхэхэ, хүн бүхэнэй ажалдаа урматайгаар хандахаар түлөөһэ тогтоохо хэрэгтэй гэжэ хэлээ бэлэй. Илангаяа моридоо һайнаар абажа байхые захяа һэн.

Би тэрэ үедэ таряан ажалай бригадираар хүдэлжэ байһан хадаа, эдэ бүгэдые сэдьхэлдээ һайса хадуужа абаһан хүм. Нүхэр Ворошиловай захяа заабарие хэрэг дээрэнь бэелүүлжэ, дутуу дунданнуудаа усадхажа, ажалай журам наринаар сахижа эхилһэн байгаабди. 1932 онһоо хойшо ажалта үдэр тоологдодог болоһон, тэрэнэй зэргээр эдеэ хоолой зүйл хубаагдажа эхилһэн юм. Энэ жэл манай коммуна ажалта үдэр бүридэ 4 килограмм таряа, 1 түхэриг мүнгэ хубааһан байгаа. Удаань һайнаар ажалладаг коммунарнуудай бүлэдэ үнеэдые үгэжэ эхилһэн. 1933 ондо 219 айлай 191-ниинь үнеэтэй болоод байгаа. Тиигэжэ 1932 онһоо бодото дээрээ хүдөө ажахын артелиин гуримда ороһон байбашье, колхознай 1934 он хүрэтэр коммуна гэжэ нэрлэгдэжэ байһан юм.

Иигэжэ манай колхоз анха түрүүн коммунаһаа эхи абаһан бэлэй. Мүнөө үедэ энэ коммунын эшэ үндэһэн дээрэ бадарһан Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз аймаг, республика доторoo томохон, түрүү ажахынуудай нэгэн болоно. ССР Союзай 50 жэлэй ойе колхознигууднай ажалай шэнэ амжалтануудаар угтаа. Колхозой түб һуурин шэнэ түхэлтэй боложо, ажахын бүхы һалбарида хүсэтэ трактор, машинанууд, электрын элшэ хүсэн хэрэглэгдэнэ. Колхоздомнай мүнөө зуу гаран трактор, автомашина болон комбайнууд хүдэлгэгдэнэ.

Алдарта ойн хүндэлэлдэ колхознай гүрэндэ һү, нооһо, мяха худалдаха түсэбөө үлүүлэн дүүргэнхэй. 1972 ондо колхозой луговодууд сабшалангай гектар бүриһөө 15,5 центнер үбһэ хуряажа, республика доторoo эрхимлэжэ, КПСС-эй обкомой, БурАССР Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын Улаан туг 500 түхэриг мүнгэн шантайгаар абанхай.

Колхоздомнай барилгын ехэ хүдэлмэри захаланхай. Хэдэн жэлһээ манай Тохой нютаг ямар нэгэн хото городой түхэлтэй болохо гээшэ. Энэл даа совет хуулиин аша үрэ, манай ороной олон яһатан зоной бата нэгэдэлэй илалта.

Ж. ЦОКТОЕВ,
түрүүшын коммунар,
Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн.

СОВЕТСКЭ СОЮЗ ТУХАЙ

дэлхэйн элдэб оронуудай элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшадай хэлэһэн үгэнүүдһээ

Долорес ИБАРРУРИ, Испаниин Компартиин түрүүлэгшэ:
1917 оной октябрь, 1922 оной декабрь, 1945 оной май — эдэ ойн үдэрнүүд бүхэдэлхэйн түүхын хуудаһануудта хэтын хэтэдэ байхаар оронхой.

* * *

ХО ШИ МИН: Совет Россидахи национальна орёо асуудалые Ленинэй заабариин ёһоор шиидхэлгэ колониальна оронууд дотор пропаганда хэхэ хүсэн түгэлдэр зэбсэг болоно.

* * *

Фидель КАСТРО, Кубын Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь, Революционно правительствын премьер-министр:
Революционно Куба мүндэлхэ гэжэ 50 жэлэй урда хэн һанаха бэлэй? Советскэ Союзай ехэ туһаламжа ба дэмжэлгын ашаар манай багахан орон Холбоото Штадуудһаа миил 90 километрэй зайда, Латиин Америкэдэхи түрүүшын социалис гүрэн болохо гэжэ тиихэдэ хэн этигэхэ байгааб?

* * *

Эрих ХОНЕККЕР, СЕПГ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь:
Советскэ Союз — бүхы хүн түрэлтэнэй замые заагша одон, бүхы дэлхэйн коммунистнүүдэй, революционернүүдэй, ангиин талаар үнэн сэхэ үзэл бодолтой хүдэлмэришэдэй найдабари болоно.

* * *

Гэс ХОЛЛ, США-гай Компартиин генеральна секретарь:
Советскэ Союз бүхы дэлхэйн дарлагдадаг, газаашалагдадаг, сүлөөтэ байдалтай болохые эрмэлзэн шармайдаг олон миллион хүнүүдтэ этигэл найдабари түрүүлдэг одон болоод, 50 жэлэй туршада мандажа байна.

* * *

Шрипад Амрит ДАНГЕ, Индиин Компартиин Национальна Соведэй түрүүлэгшэ:
Индидэ экономическа, политическэ, сэрэгэйшье талаар Советскэ Союзай үзүүлдэг туһаламжаһаа харахада, социалис нацинуудай хани холбоон бүхы шатануудтаа түрүү хүн түрэлтэнэй бүхы отрядуудай түшэг болоно.

* * *

Джон СЭНДИ, Австралиин Компартиин түрүүлэгшэ:
Хэдэн оронуудаар дээгүүр ниидэжэ, Совет Дунда Азиин городуудта, жэшээнь, Ташкентдэ хүрэхэдэш, арад зонойнь байдал ташха ондоо байна. Эндэ национальна омогорхолой мэдэрэлээр бултадаа нэбтэрэнхэй байдаг.

* * *

Исмаил Али АБУКАРА, Сомалиин Демократическа Республикын правительственна делегациин толгойлогшо:
Советскэ Союз хүгжэлтын замда ороһон Африкын гүрэнүүдтэ һайн һайхан жэшээ болоно.

ОМОГОРХОХО ЭРХЭТЭЙБ

...Сэлэнгын МТС-эй оршон тойроние гэрэлтүүлэн, Ильичэй түрүүшын лампочканууд ялардаг байгаа. Ори жэса, багахан электростанци шэнэ байдалай шэнжэ шарайе харуулжа байһандал һанагдадаг һэн. Зүгөөр 1934 оной ноябриин 7-ной һүниие бидэр һананаб: электростанцимнай байшан гал дүлөөр дүрбхилжэ байба. Тортогой модоной хара утаан оглорой өөдэ мушхаран, Совет засагта дурагүй, хара һанаатан этэгээдүүдэй шэнжэ түрэ урдамнай эли тодоор харагдажа байһандал үзэгдөө һэн.

Энэ баримта тэрэ үе сагай доторо байдалые элеэр харуулна. Ангиин дайсад — баян ноёд, нюдарган баяшуул, лама, бөөнэр — хамтын ажахы эмхидхэгшэдтэ бүхы эсэргээ һаад ушаруулха, малад болон малай байранудые галдаха, оньһон техникэ эбдэхэ, колхозой зөөри сууха гэхэ мэтэ харата ажалгаяа бэелүүлдэг бэлэй.

Тэрэ үеын колхозууд хүшадалгүй, оньһон техникэр, мэргэжэлтэдээр дутагдаг һэн. Хамтын ажахы эрхилхэ дүй дүршэлшье гэжэ байгаагүй. Сэлэнгын МТС тиихэдэ тус МТС-эй политическэ таһагай начальнигаар 1933 ондо эльгээгдэһэн байгааб) аймагайнгаа 36 колхозые хангадаг һэн. Бүхы МТС-тээ 24 трактортайбди. 24 тракторaap 36 колхоз хангаха ёһотой байгаабди. Зүгөөр хүдэлмэришэн, таряашад Совет засагай һоо шууд сэхээр тэмсэжэ, ама зоригтойгоор, үдэр һүнигүй ажаллажа, нилээд ехэ амжалта туйлагша һэмди. Сэлэнгын аймагай нэгэ ажахыда мүнөө 100 шахуу трактор тоологдоно ха юм.

Би Свердловск хотодо Урало-Казахстанска промышленна академи дүүргэһэн удаа Коммунис партиин Центральна Комитедэй эльгээгээр Буряад нютагта эльгээгдэһэн байгааб. Буряад орондо түрүүшынхеэ ерэхэдэм, Бурят-Монголой обкомой секретарь М. Н. Ербанов буряад арадай ажабайдал, ёһо заншалтай танилсуулһан түрүүшымни багша болоһон юм.

Сэлэнгын МТС-тэ директор А. А. Матаваров, минии орлогшод Л. Б. Ангаров, Н. Д. Барышев болон колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд И. А. Худугуев, Ц. Б. Бамбаров, Ц. Б. Лхамажапов, Д. Д. Очиров, Н. Б. Бадмаев гэгшэдтэй хамта шэнэ байдал тогтоохо талаар ехэ хүдэлмэри хэһэн байхабди.

1938 онһоо эхилжэ республикын Наркомземдэ ажаллаһан байнаб. Буряад нютагта партиин эльгээһэн путевкоор бүхыдөө 40 гаран жэл соо ажалланаб. Тиигэжэ Буряад орон минии хоёрдохи эхэ нютаг болонхой. Эндэ би гэр мал боложо, зургаан үхибүү хүмүүжүүлээб. Эдэ хүбүүдни республикын арадай ажахын элдэб һалбаринуудта мүнөө ажаллана.

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойе тэмдэглэхэ зуураа, совет арадуудай эб эетэй бүлэ соо буряад арадай туйлаһан амжалтануудаар би, ород арадай түлөөлэгшэ, омогорхохо ёһоороо омогорхоноб. Энэмнай ленинскэ национальна политикын ехэ илалта гээшэл.

Совет ороной олон үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд эбтэй эетэйгээр ажаллаха эрхэ олоһон бэлэй.

Бидэнэр, ород арадай түлөөлэгшэд, бүхы хүсэ шадалаараа хаанта засагай холын хизаарнуудта эрдэм гэгээрэл дэлгэрүүлхэ, арадай ажахые хүгжөөхын тула оролдогшо һэмди. СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойе буряад арад зол жаргалтайгаар, ехэ амжалтануудтайгаар угтажа байһандань тон ехээр баярлажа байһанаа мэдүүлнэб.

В. ОКУНЕВ,
Союзай тусхайта пенсионер.

Буряадай хүдөө ажахын институт Зүүн-Сибириин колхоз, совхозуудта мэргэжэлтэдые бэлдэхэ гол гуламтануудай нэгэн болонхой. Эндэ манай ороной олон үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд һуралсажа байдаг юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: институдай ветеринарна факультедэй 4-дэхи курсын студентнэр ород Виктор Пименов (зүүн гарһаа), молдаванка Елена Морару, армянин Владимир Саруханян, корей Павел Ким, буряад Лидия Цыдыпова.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ХҮГЖЭЛТЫН ТОЛИ

1930 он

1930 ОНҺОО Түнхэнэй **МТС-тэ механигаар хүдэлөө бэлэйб. Ажалдаа амжалта туйлаһанайнгаа түлөө республикынгаа бүлэг түрүүшүүлтэй 1939 ондо нээгдэһэн Хүдөө ажахын Бүхэсоюзна выставкэдэ ошохо азатай байгааб.**

Тэрэ үеын түрүү ажахынууд гектар бүриһөө 28 центнер ороохо суглуулжа абадаг байһан. Оронойимнай суута свёклошон Мария Демченко гектар бүриһөө 400 центнер ургаса хуряажа абаһан түүхэтэй. Выставкэдэ һая бии болгогдоһон «Коммунар» комбайн, керосинаар ябадаг «ЧТЗ», «Нати» түхэлэй трактор хаража, зүрхэ сэдьхэлһээ баясаһан байнаб. Мүн тэндэ жэлэй туршада 4000 килограмм һү үгэдэг үнеэ харахадаа ехэтэ гайхаа бэлэйб.

Л. БАРБАКОВ,
пенсионер.

1972 он

БАЙГША ОНОЙ февраль һарада республикынгаа түрүүшүүлтэй СССР-эй арадай ажахын туйлалтын выставкэ ошожо хараһан байгааб. Хүдөө ажахын таһагта орожо, мүнөө үе сагай оньһон техникэ хараһан, һонирхоһон байнам. 40—50 метр үргэнтэй уһа сасаха түхеэрэлгэ болон бусад машинануудые хараaб. Тус бүридөө 7 центнер шэгнүүртэй 8 һаратай тугалнуудые харахадаа ехэтэ һонирхооб. Кубаниин алдарта таряашад орон дотороо суурхаһаар үнинэй. Эдэнэрэй солото ажалые харуулһан зүйлнүүдтэй танилсажа, гектар бүриһөө 70—80 центнер ороохо таряа хуряажа абадаг тухайнь мэдэһэн байнабди.

Н. МАЛАНОВ,
Саянай совхозой механизатор.

Түнхэн.

ЗОНОЙ НАЙДАБАРИ ХҮНДЭТЭЙ

Совет засагай, партиин, улад зоной үргэмжөөр засагай дээдын зургаанда һунгагдажа, олон жэлдэ зоной найдабари дүүргэжэ ябаа болоһон хүн гээшэб.

Совет Социалис Республикануудай Союзай 50 жэлэй ойн тэмдэглэгдэжэ байхада, олон юумэн толгойдо ороно. Энэ үе соо олон үндэһэ яһатан, урда тээнь нилээд тулюур байдалтай болоһон бага үндэһэтэд нюргаяа хүсэдөөр тэниилгэжэ хүгжэһэниинь ойлгосотой. Наци, арад үндэһэтэн бүхэнэй (ехэ, багашье) табин жэл соо дэбжэлтын замаар дабшаһан намтар энээниие гэршэлжэ байна.

1937 оной декабриин 12-то һунгагдаһан депутадууд СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи зарлалай түрүүшын сессидэ суглархадаа, одоол эреэ-маряан байгаа һэмди. Дунда Азиин республикануудай узбек, таджик яһатад, Кавказай республикануудһаа гээд лэ олон ондоо зон уулзажа танилсаа бэлэйбди. Эдээнэй дунда нам мэтын тон юрын ажалшад олон байгаа һэн. Эхэнэр депутадуудшье олон һэмди. Эдээнтэй уулзажа, танилсажа ябахадаа, зүүн зүгэй эхэнэрнүүдэй хуби заяан тухай бодолнууд толгойдош орохо даа. Нюураа бүглөөд ябадаг байһан гээшэл даа гэжэ хажуудаа һууһан нүхэдөө һанахадаш барга үе һанагдаха. Манай буряадайшье эхэнэрнүүдэй эдээнһээ үлүү байһан юумэниинь үгы һааб даа. Ямар байһанаа, ямар болоһыемнай юрын лэ хүнэй намтар гэршэлхэ байна.

Бага наһанһаа һургуулида һураагүй, харин 16-тайдаа ликбездэ (үзэг бэшэг мэдэхэгүй байдал усадхаха) түрүүшынхеэ ороһон хүм. 1929 ондо хүгшэн эжытээ артельдэ ороод, хэдэн жэлдэ тарянанай бригадада хүдэлдэг байгааб. Тиигэжэ ябатарни колхозой һаалиин фермые даагшаар табиба. 1932 ондо партиин гэшүүн боложо орооб.

Иигээд лэ партиин, зон нүхэдэйнгөө үргэмжөөр багадаа һуража шадаагүйгөө хүсөөжэ, һургуулидашье һурагдаа гээшэ. Түрүүн 1933 ондо советско-партийна һургуули дүүргэгдээ. Саашадаа партийна, советскэ ажалда дэбжүүлэгдээб. Тэрэнэйнгээ забһарта эрдэмээ дээшэлүүлдэг бэлэйб. 1941 ондо Бурят-Монголой хүдөө ажахын техникум дүүргэгдээ һэн. Таби гаран ондо хүдөө ажахын институт дүүргэжэ, ветеринарна врач мэргэжэлтэй болотдоо.

Гушаад, дүшөөд онуудта залуушуулые һургаха, хүмүүжүүлхэ харюусалгата ажалда дэбжүүлхэ хэрэгтэ партийна организацинууд ехэ һаналаа табидаг байһан гээшэ. Тиигэжэ би Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшээр, түрүүлэгшын орлогшоор олон жэлдэ ябааб, СССР-эй Верховно Соведэй депутадаар 17 жэл соо ябагдаа. Иигэжэ улад зоной этигэмжэтэ боложо, дээдын засагай зургаанда ябахадаа, һунгагшадай эрилтэ дүүргэхын тула бүхы шадабаряа, эрдэм бэлигээ зорюулдаг байгааб. Иимэ ехэ найдабарида хүртөөд ябахадаа, арга шадал соогоо зондо туһалаа бологдоһон юм гээшэ. Тэдэ бүгэдые тоолохо болоо һаа, энэ багахан заметкэ соо багтахагүй даа.

Ленинскэ национальна политикын ашаар зүүн зүгэй бага үндэһэ яһатанай хүгжэн дэбжэһэн замые маанад мэтын юрын зоной намтар гэршэлжэ үгэхэ бэшэ гү. Үнгэрһэн табин жэл соо буряад эхэнэрнүүдэй, бүхыдөө буряад зоной хүгжэһэн замые Туркмениин элитэ зохёолшо, Социалис Ажалай Герой Берды Кербабаевай үгөөр харюусалтай. Урдань туркмен хүн бэшэг уншуулхын тулада үзэг мэдэхэ хүниие бэдэржэ, хэдэн хоногто хазаар морёор гүйлгэдэг байһан, мүнөө ямаршье техникэдэ һуугаад бэдэрээ хадаа, үзэг бэшэг мэдэхэгүй хүниие олохонь бэрхэтэй.

Манай буряад эхэнэрнүүд соо эрдэмэй доктор, кандидадууд болоошод олон, засаг түрын дээдын зургаандашье һунгагдагшад олон даа. Үе сагнай иимэ болоо ха юм даа.

Г. ЦЫДЕНОВА,
СССР-эй Верховно Соведэй гурбан зарлалда депутат ябаһан, Буряадай АССР-эй Верховно соведэй Президиумэй түрүүлэгшээр, түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлһэн, мүнөө Союзай тусхайта пенсионер.

АЛХАМУУД

Африкан
БАЛЬБУРОВ

1952

И ЭНЭ ЖЭЛДЭ Эрхүүгэй областиин Алайрай аймагай Забита тосхондо һургуулида хүдэлжэ байгааб. Эгээл тэрэ намарынь ехэ омогорхолтой ушар болоо һэн. Буряадай драмын театрай, гүрэнэй филармониин хүдэлэгшэд энэ нютагайхидта концерт харуулхаяа ерэһэн. Мининшье баярлаһан гэхэ аргагүй һааб даа. Юуб гэхэдэ, үнинэй Буряад республикада һуугаар ябаагүй хүндэ буряад дуу шагнажа, хатар, зүжэг хаража, ехэл наартай зоной байгаа һэн бэзэ.

Буряад артистнуудай концертнүүдые хаража һуухадаа, омогорхолой ехэ мэдэрэл сэдьхэл зүрхэн соо эжэ эхигүй түрөө һэн. Манай Коммунис партиин ябуулдаг ленинскэ национальна политикын илан мандаһаниинь эндэ эли тодоор харагдаба гэжэ һанажа һуугаа һэм. Буряад арадай искусство хадаа манай Эхэ ороной олон арадуудай искусствын баглаада нэгэ сэсэгынь боложо орохо эрхэтэй байна гэжэ һанахадаа баясаа һэм.

Тэрэ онһоо хойшо долоон жэл үнгэрөө. Манай Буряадай литература болон искусствын хоёрдохи декада Москвада боложо байгаа. Би энэ хоёрдохи декадада хабаадалсаа һэм. Тиимэһээ декадын үдэрнүүдые мүнөөшье болотор мартанагүйб.

Революциин урда тээ сүлэлгын хизаар байһан, мүнөө СССР ороной хүгжэнги автономито социалис республикануудай нэгэн — Буряадай АССР-эй хүбүүд, басагадай ниислэл хото Москва ерээд, уран бэлиг шадабаряа, уран зохёолоо ажалшадта харуулжа, үзүүлжэ байхада ямар урматай байгаа гээшэб!

Эгээл харюусалгатай үдэшэлгын тэрэ концерт дүтэлжэ ерэбэ. Үдэшэ. Энэ концертдэ орохо дуратайшуул, сэхыень хэлэхэдэ, ехэл олон һэн. Таһалгадаа һуужа байтарни, телефон хангхинаба.

— Энэ Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын хэблэлэй һонинуудай таһагһаа хэлэнэ, — гэһэн эхэнэр хүнэй аятайхан хоолой дууулдаба.

— Үглөөдэр болохо үдэшэлгын концертдэ бидэнэр 68 билет захина гээшэбди, — гэһэн тэрэнэй үгэнүүд намайе залд гүүлэбэ. Юуб гэхэдэ, энэ концертдэ нэгэшье билет үлөөгүй байгаа.

Тиибэ яабашье һаань, тэрэ концертдэ ерэхэ хүнүүдтэ һуури оложо үгөө һаабзабди.

Минии эндэ тэмдэглэхэ юумэн юун бэ гэхэдэ, Франциин элшэн сайд маркиз де Жан «Литературная газетын» корреспондентдэ иигэжэ хэлээ һэн:

— Би ород баледые аяар хорёод онһоо мэдэдэг һэм. Ород баледһээ ондоо балет Россида байхагүй гэжэ һанааб. Харин «Агуу гоохон Ангар дүүхэй» гэһэн баледыетнай Европын ямаршье гүрэнэй ниислэл хотодо абаашажа харуулмаар байна.

КПСС-эй ЦК-гай пропаганда болон агитациин таһагые даагша нүхэр Московский манай декадын дүн гаргалга дээрэ манай арадай искусствада үндэр сэгнэлтэ үгөө һэн.

1962

ЭНЭ ЖЭЛДЭ минии нагасатанай нютаг — Бэшүүрэй аймагай Калининай нэрэмжэтэ колхозой хүн зоной үүсхэлээр «Алташын далай» гэдэг хэмэл нуур тогтоогдоо һэн. Колхозой түрүүлэгшэ Чимит Митыпович Митыпов ехэ һонин бэшэг тиихэдэ намда эльгээһэн юм. «Манай нютагта ямар түрэлэй загаһан һайнаар үдэхэб» — гэжэ тэрэ бэшэбэл даа. Би гайхабаб. Хаанаһаа манай Алташада загаһа үсхэхэ тухай асуудал гараба гээшэб? Үнэн дээрээ, һүүлдэ мэдэхэдэм, Алташын хүн зон нютагтаа нуур тогтоогоод, хэдэн мянган гектар тарянанай газар уһалха аргатан болобо ха юм.

Манай Буряад зон хэр угһаа хойшо адуу мал үдхэжэ ябадагшье һаа, мүн лэ таряан ажалые баһал эрхилэлсэдэг байһан шуу. Үшөө урдаһь энээгүүр ябаһан ород аяншад Буряад нютагта газараа уһалдаг һубаг ханаабуудтай байһыень тэмдэглэдэг бэлэй. Мүнөө Совет засагай үедэ хүдөө ажахын ехэнхи хүдэлмэри оньһожоруулагдаа. Хаанашье ябахада, трактор машинын хүнхинөөн замханагүй. Таряа хуряалга богонихон болзор соо үнгэрнэ. Мүнөө зайн гэрэлгүй нэгэшье тосхон, һуурин республика доторнай үгы. Тиимэһээ Совет засагай жэлнүүдтэ Буряадай АССР-эй айхабтар ехээр хүгжэһые, экономико болон соёл культурынгаа талаар Баруун Европын оронуудһаа дутуугүй болоһые, зарим талаар үлүү гараһые онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

50 гаран онууд манай Эхэ ороной экономико болон хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ шэнэ [illegible]ата боложо үгөө. Тиихэдэ манай республикын таряашад, малшад ехэ амжалтануудые туйлажа, Зүүн Сибирь, Эхэ орон соогуураа суурхаа.

Манай арадай дабаһан табин дабаан! Дабаан бүхэниинь бидэндэ бэлээр үгтөөгүй. Тиимэһээ мүнөө үнгэрһэн замаа эрьен хаража, бидэнэр яахадаа иимэ ехэ амжалтануудые, илалтануудые туйладаг байгаа гээшэбибди гэжэ һанахаар болоно. Нэн түрүүндэ совет арадуудай аха дүүгэй туһаламжаар энэ амжалтанууд туйлагдаа. Манай Улаан-Үдын промышленна предприятинуудта бүтээгдэһэн продукци хариин гүрэнүүдтэ эльгээгдэнэ. Зүб даа. Эбтэй эетэй аха дүүнэрэй, ород, украин, татар, чуваш, буряад болон бусад яһатанай бүтээһэн продукци, туйлаһан илалта хамтымнай хэрэг болоно.

1967 оние манай арад хэзээдэшье мартахагүй. Юуб гэхэдэ, агууехэ Октябриин социалис революциин 50 жэлэй ойе энэ жэлдэ угтаа һэмди.

Мүнөө һанаад үзэхэдэ, Октябриин энэ хубисхалай болоогүй һаа, манай буряад арад мэтэ бага жэжэхэн арадууд яаха байгаа гээшэб? Үнөөхил хоёр дабхар дарлалта доро зобожо тулижа байха һэн ха.

1972

МҮНӨӨ МАНАЙ бүхы совет арад олон үндэһэ яһатанай хани барисаанай һайндэрые угтажа байна. Совет арадуудай хани барисаанай баримтые гансахан буряад арадай үльгэр жэшээ дээрэ эли тодоор хаража болоно. Республика соогоо мэдээжэ Мухар-Шэбэрэй аймагай «Знамя Ленина» колхозой Дээдэ-Һутай, Калиновка, Галтай, Харгаапата, Хүшуун-Үзүүр гэһэн нютагуудта шэмээшэг, буряад хүнүүд эбтэй эетэй, һайн һайхан нэгэ гэр бүлэ болонхой, хамтынгаа хэрэг ажалые урагшатай ябуулжа, республика доторoo суурхажа байдаг. Ондо ондоо үндэһэ яһатанай иимэ һайнаар хамта ажаллажа байһан колхоз, совхоззууд Буряад орон доторнай олон. Һаяхан Москвада болоһон КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй, РСФСР-эй Верховно Соведэй баярай хамтын суглаан дээрэ Леонид Ильич Брежнев манай партиин ленинскэ национальна политикые бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлһэнэй үрэ дүн тухай хэлэһэн байна. Үнгэрһэн 50 жэлэй туршада манай Буряад орон экономико болон соёл культурын гайхамшаг хүгжэлтэ туйлаа.

Манайла ехэ, бага арад үндэһэтэнэй илгаа гэжэ байдаггүй һэмнай. Совет ороной газар дээрэ ажаһууһан бүхы арадууд тэнгэриин эгээн томо одо мүшэн шэнгеэр ялардаг гэжэ манай парти омогорхолтойгоор мэдүүлнэ.

Эгээл тиимэһээ совет буряад арадайнгаа шэнэ байдалые, тэрэнэй баатар ажал хүдэлмэриие манай уран зохёолшод хүсэд дүүрэнээр, уран гоёор харуулха гэһэн эрилтэ урдаа табина. Уран зохёолшоднай хүдөө нютагай ажалшад тухай шэнэ шэнэ зохёолнуудые һүүлэй үедэ олоор бэшэжэ байнхай.

Түүхэтэ ехэ һайндэрөө угтажа байнабди. Хоридохи зуун жэлэй үүрэй толоноор агуу багша Владимир Ильич Ленинэй байгуулһан Коммунис парти иимэ гүрэн түрые байгуулаад, олон үндэһэ яһатаниие эбтэй эетэйгээр зэргэлүүлэн жагсаагаад, ерээдүйн һайхан байдал — коммунизм тээшэ баатарлигаар хүтэлбэрилнэл!

РСФСР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ТОГТООЛ

РСФСР-эй Гүрэнэй шангуудые олгохо РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Президиумэй комиссиин дурадхалнуудые хаража үзөөд, Литературын, искусствын ба архитектурын талаар РСФСР-эй 1972 оной Гүрэнэй шангуудые олон хүнүүдтэ олгохо гэжэ РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет тогтообо.

Тэрэ тоодо *ХҮГЖЭМЭЙ ИСКУССТВЫН ТАЛААР М. ГЛИНКЫН НЭРЭМЖЭТЭ ШАНГЫЕ:* композиторнууд Лев Константинович *Книппертэ*, Баудоржи Базарович *Ямпиловта*, балетмейстер Михаил Самойлович *Заславскада*, уран зурааша Александр Иванович *Тиминдэ*, баледэй солистнууд Петр Тимофеевич *Абашеевтэ*, Лариса Петровна *Сахьяновада* — Буряадай оперо ба баледэй театрта табигдаһан «Арюун гоохон Ангар дүүхэй» гэжэ (шэнэдхэгдэһэн) баледэй түлөө олгоо.

Цэдэн ГАЛСАНОВ

ҮҮР САЙГАА!

**Үнинэй юумэ һанаандам
ороод лэ,
Үүрэй сайтар шэбшэнэм
бодоод лэ...
Үнинэйш бэшэ даа,
үсэгэлдэрэй,
Үсэгэлдэрэйш бэшэ даа,
табин жэлэй!
Теэд хүнэй һанаан,
һайн һанаан гүнзэгы —
Түмэн жэл,
зуун жэл,
галаб гэжэ байхагүй!
Һайн лэ һаа,
табинш жэлэй юумэн
Һалахагүй, —
һанаан сэдьхэлдэш дүүрэн.
Наһан соогоош
мартахагүйш харин,
Найман залаатай
найр, түрэ, хурим...
...Үүр сайгаа!
Үүр сайгаа! — гэһэн
Хүүр үгэ,
хүүр уряал гараһаар,
Зуун улас,
зуун нютаг соогуур —
Замбуулинай
зургаанай нэгэн дээгүүр
Дуун болоол,
дуун болоод тараһаар!
Ингэжэ,
дэлхэйн наруули газарта,
Элдин дэлхэйн
һаруули нютагта —
Эхэ ехэ Россида
бидэ
Эльгэн түрэлнүүд болообди.
Үсэгэлдэр
минии шуһан түрэл —
Үеэлэмни
удмур басагантай гэрлээ.
Баледэй
буряад басаган — Гэрэл
Башкир хүбүүнтэй
толгой нийлээ... —
Ингээд лэ нютагаарнай
хүнхинөө
Ирагуу һайхан түрын
дуунууд,
Ингээд лэ үүрэй толоноор
түбхинөө
Элдин совет холбоото
уласууд.
Түбхин хүнэй һанаан,
һайн һанаан гүнзэгы —
Түмэн жэл,
зуун жэл,
галаб гэжэ байхагүй!
Һайн лэ һаа,
табинш жэлэй юумэн
Һалахагүй, —
һанаан сэдьхэлдэш дүүрэн,
Наһан соогоош
мартахагүйш харин,
Найман залаатай
найр, түрэ хурим...**

Фоторепортаж

ХҮГЖЭМШЭ ХҮҮГЭД

Хүүгэдэймнай энеэдэнһээ һайхан юумэн үгыл хаш даа. Түрэлхидынь, сасуутаниинь бүгэдөөрэн баясажа, альта ташалдажа һуугаад бэлэй. Али нэгэ үхибүүнэй тэбдэһэн янзатай сценэ дээрэ гараад, роялиин клавишануудые аргаахан даража, хүгжэмэй ирагуу гоё аялга зэдэлүүлхэдэнь, хай даа, ямар ажы тэсэхэ бэлэй. Намтай зэргэлжэ һууһан буурал толгойтой хүгшөө нюдэнэйнгөө нюламсые һэмээхэн аршаад, бодолгото болон шагнана. Бодолгото болохо ушар шалтагаан байгаал ха. Революциин урда тээ һургуулида һураха аргагүй ябаһанаа һанажашье болоо.

Мүнөө хоёрдохи класста һурадаг аша басаганиинь рояль дээрэ хүнгэхэнөөр наадажа, мэдээжэ композиторой аялга хүгжэм зэдэлүүлжэ байна бшуу. Совет засагай ашаар аша басаганайнгаа дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлэгдэжэ, гоё һайхантай бүри дүтөөр танилсажа байһанине бодомжолжо болоо. Хүгжэмтэ зохёолой хэһэгхэнние наадажа дүүргээд, энеэбхилэн дохисогообо. Тинхэдэнь хүгшөө баһа энеэбхилэн альга ташажа, баяр омогорхолоо сээжэдээ багтаан ядажа һуугаа һэн.

Бүри һаяхана П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ Улаан-Үдын хүгжэмэй училищиин концертнэ зал соо үхибүүд, түрэлхид сугларба. Бүгэдөөрэн һайндэрэйхеэр хубсалаа хай, улаан галстугуудые зүүнхэй. Улаан-Үдын хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулинуудай концерт ССР Союзай байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарта ойдо зорюулагдана. Олон үндэһэ яһатанай соггой дорюун үхибүүд сугларaa.

Буряадай АССР-эй соёлой министрэй орлогшо Ж. Ц. Цыреннимаев бүгэдэние энэ гайхамшагта һайндэрөөр халуунаар амаршалаад, ажалдаа магтаалтай багшанарта Хүндэлэлэй грамотануудые барюулаа.

Һайндэрэй концертые Улаан-Үдын хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулинуудай нэгэдэмэл хоор нээжэ, композитор Губарьковой «Пионерэй дружинануудай марш» һүр жабхалантайгаар, хүгжэмэй аялга нугалбарние халташье алдангүй дууллаа. Энэ талаар табадахи хүгжэмэй һургуулиин багша Е. А. Горшкова ехэ оролдолго гаргаһан байна. Һүүлээрнь композитор О. Тевдорадзе гэгшын «Обелиск» гэжэ дууе нэгэ гунигтайгаар, нэгэ сортоотойгоор гүйсэдхэжэ, дайнда алдалан унаһан баатарнуудай гэрэлтэ һайхан дурасхаалые дурдажа шадаа.

Һубэлгэн ухаансар үхибүүд хүгжэмэй али бүхы инстумент дээрэ наадажа һурахаһаа гадна, дуу уянгатуулан гүйсэдхэхэ бэлиг шадабаритай болоно. Польшын элитэ хүгжэмшэ Сметанын «Полька» гэжэ хатарые хүгжэмэй гурбадахи һургуулиин һурагшад Усов Павел, Картаполов Вова, Комков Юра, Ляпкин Саша дүрбэн баяанаар наадажа, түрэлхидые баясуулаа. Тинхэдэ Буряадай АССР-эй габьята артистка, хүүгэдэн хүгжэмэй нэгэдэхи һургуулиин багша Зоя Игнатьева Семёновагай шаби Нимаева Дарима альга ташалгаар угтуулба. Энэ басаган оройдоо хоёрдохи класста һурана. Композитор Лемая гэгшын «Ой соо» гэжэ этюд жэншэдгүй һайнаар гүйсэдхэжэ, саашадаа бүришье һайнаар наадаха байһанаа харуулаа. Буряадай мэдээжэ композитор Жигжит Батуевай «Романс» мүн энэ һургуулиин долоодохи классай һурагша Шевченко Ира хуур дээрэ наадажа, буряад хүгжэмэй дундаршагүй баян нюусатай танилсуулаа. Дүрбэдэхи классай һурагша Халбаева Рита Ж. Батуевай «Хабарай дууе» рояль дээрэ наадажа, бүгэдэнэй һайшаалда хүртөө.

Хүгжэмэй табадахи һургуулин хоёрдохи классай һурагшад, аха дүүнэр Ваня, Вова Карбаиновтанай баяан баринхай гаража ерэхэдэ, альга ташалган наярна. «Хабартаа голой саана» гэжэ дуунай аялга гүйсэдхэжэ, ёһотой баянистнууд болохо байһанаа харуулаа. Концертдэ гушаад номер гүйсэдхэгдөө. Сэхыень хэлэхэдэ, түрүүшынхеэ эмхидхэгдэһэн тус концерт эмхи гуримтайгаар үнгэргэгдөө. Шухалань гэхэдэ, аха дүү совет арадуудай хэлбэришэгүй хани барисаа харуулхые оролдоо. Олон үндэһэ яһанай хүгжэмшэдэй зохёолнуудые үхибүүд гүйсэдхэһэн байна.

Согтой хүхюун үхибүүднай хүгжэмэй бүхы инструментнүүд дээрэ наадажа, дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлэгдэжэ байһанаа харуулаа бшуу.

М. ОСОДОЕВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Концертые ударндан хүтэлбэриһэн Цыденжапов Даша дуу дуулана. 2. Хүгжэмэй 1-дэхи һургуулиин дүрбэдэхи классай һурагша Халбаева Рита рояль дээрэ наадана. 3. Нэгэдэхи хүгжэмэй һургуулиин һурагша Шевченко Ира Жигжит Батуевай «Романс» гүйсэдхэнэ.

С. ДОРЖИЕВАЙ фото.

ТОЛИ

«А» ҮЗЭГҺӨӨ ЭХИТЭЙ...

Совет һургуулинуудые байгуулха гэһэн Ленинэй хараа бодолые бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ буряад арад эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан юм.

Городой, хүдөө нютагайшье ажалшад соёлой хубисхалда һайнаар хандаа һэн. Гушаад оной үедэ республикымнай олонхи зон үдэшэндөө ликбездэ һуралсадаг байгаа. Уншажа, бэшэжэ шадаха хүнүүд багшалжа ороһон юм. 3—4-хи классай һурагшад гэртэхинээ үзэг бэшэгтэй танилсуулагша бэлэй. Республикымнай гэгээрэлэй комиссариат жэл бүри багшанарай, культармейецүүдэй курсануудые эмхидхэдэг байгаа. Нэгэтэ Дээдэ-Үдэдэ иимэ курсада манай нютагай басаган Катя Тумуреева хабаадалсаа һэн. Уданшьегүй һайн бэлэдхэлтэй, ажал хүдэлмэрнеэ һайн мэдэхэ болоод ерэбэ. Үзэг бэшэг мэдэхэ залуушуулые (тэдэнэй дунда бишье байгааб) суглуулаад, наһатайшуулда бэшэг заахыень һургажа эхилээ һэн. Һүүлээрнь ехэшүүлые үзэгтэ һургажа эхилээ бэлэйбди. Би гэрэй эзэн арбаад эхэнэрэй багшаболобоб. Тусгаар гэр үгы байһанһаа эхэнэрнүүдые гэртээ урижа ерүүлээд, үзэг бэшэг заадаг байгааб. Эсэгэм самбар, хэдэн һандали хэжэ үгөө һэн. Хабар болоходо тэдэнэйм 9-ниинь яһала һайнаар уншадаг, бэшэдэг болобо.

Ажалшадай эдэбхи үүсхэлээр Улаан-Үдэ болон бусад хотонуудта, мүн томохон тосхонуудта долоон жэлэй һургуулинууд байгуулагдаа һэн.

Совет засагай түрүүшын 10—15 жэл соо Ленинэй партиин хүтэлбэри доро буряад арад нилээд ехэ амжалтануудые туйлаа. Тэрэ үедэ багшанар хомор байгаа. Һургуулиин байшан, ном һудар болон бэшэ хэрэгсэлнүүд дуталдаха. Ангиин дайсад һаад тойбо татажа һалахагүй. Гэбэшье гушаад оной эхиндэ Буряад орондо уялгата эхин һургуули байгуулагдаа һэн.

Удаадахи арбан жэлэй туршада республикын партийна организацинуудай, арадай гэгээрэлэй эмхи зурганууда совет олониитын хүсэ шадабари уялгата долоон жэлэй һургуули байгуулалгада хандуулагдаа бэлэй. Тэрэшэлэн дунда эрдэм үргэдхэхэ талаар ехэхэн ажал хэгдээ. 1928—1929 онуудай һуралсалай жэлтэй сасуулаад үзэхэдэ, 1940—41 һуралсалай жэлдэ 1—4-дэхи классуудай һурагшанарай тоо 2,9 дахин, 5—7 классуудай һурагшанарай тоо 8,4 дахин олон болоһон. Совет засагай байгуулагдахын урда тээ Буряад ороной хүдөө нютагуудта нэгэшье дунда, долоон жэлэй һургуули үгы байгаа.

«Эхин ба дунда һургуулинууд тухай» ВКП(б) ЦК-гай 1931 оной сентябриин табанай тогтоол ба «Эхин ба дунда һургуулинуудай һуралсалай программа, ёһо гурим тухай» тогтоол бэелүүлжэ, республикын арадай гэгээрэлэй комиссариат һуралсалай шэнэ түсэбүүдые, программануудые, учебнигүүдые, багшанарта зорюулагдаһан методическа хүтэлбэринүүдые бии болгохо талаар ехэхэн хэмжээ ябуулганuудые хээ. Математика, ород, түрэлхи хэлээр һурагшадай эрдэм мэдэсэ дээшэлүүлгэдэ онсо анхарал хандуулагдаа бэлэй. Һуралсалай ажал хүдэлмэри һайжаруулхын хажуугаар үзэл сурталай политическэ хүмүүжүүлгэдэ нилээд ехэ анхарал хандуулагдаа. Эхэ ороноо хамгаалха хэрэгтэ залуушуулые эдэбхитэйгээр хабаадуулха хэмжээ ябуулганууд үргэнөөр хэгдэдэг байгаа. Мүн һурагшадай элүүр энхэ, соггой дорюун ябаха талаар янза бүриин хэмжээнүүд абтадаг һэн.

Багшанарые олоор бэлэдхэхэ, тэдэнэй эрдэм мэдэсэ дээшэлүүлхэ, заочно һуралсал бии болгохо гэхэ мэтын асуудалнууд гол һуури эзэлбэ.

Эсэгэ ороноо хамгаалалгын дайнай хүшэр үедэ бүхы үхибүүдые эрдэм һургуулитай болгохо — иимэ зорилготойгоор багшанар хүдэлөө. Һургуулинууд, мүн һурагшадшье олон болоо. Үхибүүдэй һургуулиһаа гарахагүйн тула ажалшадай депутадуудай аймагай, городой Соведүүд, үйлэдбэриин ажахынууд, колхоз, совхоз болон ондоошье эмхи зурганууд фронтовигуудай үхибүүдтэ туһаламжа үзүүлдэг һэн.

Энэ үедэ һургуулинуудта физико-математика, ород ба түрэлхи хэлэ, литература заалга улам һайжаруулагдаһан байна.

Дайнай һүүлээрхи жэлнүүдтэ заабол долоон жэлэй һургуули дүүргэхэ гэһэн зорилго табигдаа. Харин 1959 онһоо найман жэлэй һургуули дүүргэхэ гэжэ уялгалагдаа.

Мүнөө үедэ республикымнай 561 дунда, найман жэлэй, эхин һургуулинуудта 171 мянга 783 һурагшад һуража байна. Мүн хүдэлжэ байгаад һураха бүхы арга боломжонууд бии. 78 үдэшын, заочно һургуулинуудта 15 мянга гаран залуу хүбүүд, басагад һуража байна.

Һургуулида ороогүй үхибүүдые хүмүүжүүлхэ талаар аргагүй ехэ ажал хүдэлмэри республика доторнай ябуулагдана. 35 мянга гаран үхибүүд 402 саадта хүмүүжүүлэгдэжэ байна. «Бүгэдэ ниитын дунда эрдэм болбосорол байгуулалтын дүүргэлтэ болон дунда һургуулинуудай саашанхи хүгжэлтэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай, Министрнүүдэй Соведэй 1972 оной июниин 20-ой тогтоол болбол Коммунис партиин, Советскэ правительствын арадай гэгээрэлдэ һаналаа саг үргэлжэ табижа байдагыень харуулна. Энэ тогтоол дотор дунда һургуулиин хүгжэлтэ, амжалтанууд али бүхы талаһаань гүнзэгыгөөр харуулагдаһан юм. Дүрим болон бусад эрдэмэй зүйлнүүдые үхибүүдтэ миил ойлгуулаад үгэхэ бэшэ, харин үхибүүдые эрдэм болбосоролоор һонирхуулан, өөһэдөө ухамайлан ойлгохо, тон зүб тобшолол хүүлэжэ һургаха гэжэ һургуулиин шэнэ программа соо хараалагданхай.

Һүүлэй жэлнүүдтэ республикадамнай һайн мэргэжэлтэй багшанар олошороо. Тэдэнэй дунда Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай багшанарай институт дүүргэгшэд олон бии.

Үхибүүдые хоёрдохи жэлдэнь һуулгангүйгөөр һургаха ажал ябуулга республикын соомнай үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнхэй.

Манай республикын багшанар ондоо город, область, хизаарнуудай багшанартай холбоо барисаатай, мүн дүй дүршэлөө андалдажа байдаг юм. Шэтын, Эрхүүгэй областьнуудай, Казань, Ростов, Липецк, Ригэ, Орджоникидзе болон бусад городуудай һургуулинуудтай саг үргэлжэ бэшэлсэжэ байдаг гэшэ.

Үхибүүдые коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ленинскэ комсомол, пионерскэ организацинууд багшанарта ехэхэн туһа үзүүлнэ.

Үхибүүд элдэб олон асуудалнуудаар һонирходог. Уран зохёол, искусство, эрдэм техникэ! Үхибүүдэй эрилтые хараадаа абажа, тэдэнние хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ музей, зурагуудай галерей болон элдэб уран һайханай бүтээлнүүд үргэнөөр хэрэглэгдэнэ. Мүн үхибүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ һургуулинуудай уран һайханай бүлгэмүүд, дуунай, хүгжэмэй, поэзиин үдэшэнүүд ехэхэн удха шанартай.

Эхэ оромнай солото ойгоо угтажа байна. Энэ үедэ манай багшанар оронойнгоо алдарта зам тухай, КПСС-эй ажал ябуулга, түүхэ тухай үхибүүдтэ һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгэнэд. Ленинэй хүтэлбэри доро хубисхалай Улаан туг үргэһэн Совет оронойнгоо баатар алхам, ажал хэрэгүүд тухай үхибүүдтэ хөөрэжэ үгэхэ гэшэ багша бүхэнэй нангин уялга мүн.

М. МАНГАДАЕВ,
Д. Банзаровэй нэрэмжэтэ Буряадай багшанарай институдай проректор.

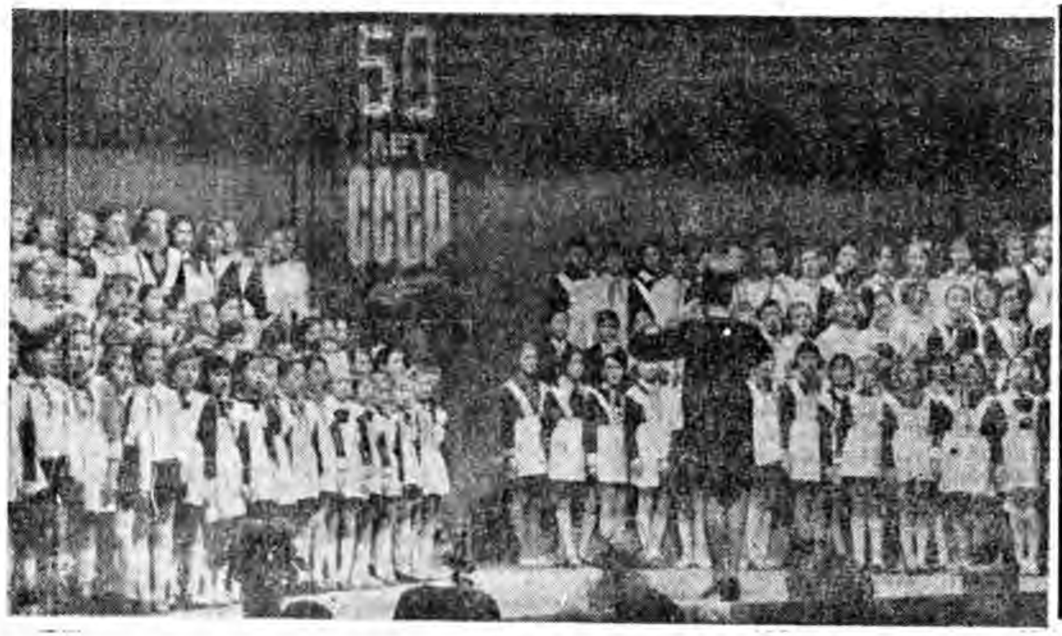

АБАЙ ГЭСЭР ШЭНЭЭР МҮНДЭЛБЭ

Ленинэй орденто Буряадай оперо ба баледэй театрта композитор Жигжит Батуевай «Газарай хүбүүн» гэжэ баледэй премьерэ уржа үдэшэ болобо. Энэ балет буряад арадай аман зохёолой дээжэ болохо «Гэсэр» гэжэ эпосэй удхаар найруулагдаһан байна.

Тус зүжэг урдань табигдаһан юм. Харагшадай һанамжа дурадхалнуудые авторнууд хараадаа абажа, зүжэгөө заһаһан, зарим үзэгдэлнүүдыень шэнээр бэшэһэн юм. Хатар наадыень мэдээжэ совет балетмейстер Михаил Самойлович Заславский найруулхадаа, буряад арадай хатар наадые тон зүбөөр хэрэглэһэн, классическа хатарай маяг шэнжэтэй болгоһон байха юм.

Гол рольнуудтань республикымнай мэдээжэ хатаршад хабаадалсана. Ингэжэ үльгэрэй баатар дахинаа мүндэлэн түрэжэ, буряад арадай хэр үгһаа нааша эрхэ сүлөө тухай бодомжолжо, үльгэр туужа зохёожо байһание элирүүлнэ.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«ОРБИТА» ХАРУУЛНА

17.00 — **Үнгэтэ телевидени.** «Украли зебру» — телевизионно уран һайханай фильм. 18.20 — **Үнгэтэ телевидени.** «Хүгжэмтэ уулзалганууд». 19.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 19.30—«Театральна уулзалганууд».

УЛААН-ҮДЭ ХАРУУЛНА

21.00 — «Зима на дорогах» (3-дахи дамжуулга), 21.30 — Шэнэ жэлые угтуулһан дамжуулга, 22.15 — Хүгжэмтэ забһарлал.

«ОРБИТА» ХАРУУЛНА

22.30 — **Үнгэтэ телевидени.** «Табачный капитан»—телевизионно уран һайханай фильм.

Редакторай орлогшо
М. Н. НИМАЕВ.

Манай адрес, телефонууд:

г. Улан-Удэ, ул. Ленина 35. Телефоны: редактора — 54-54, приёмная — 54-93, зам. редактора — 62-62, отв. секретаря — 50-52, зам. ответ. секретаря — 66-76, отделы: партийной жизни — 60-91, сельского хозяйства—64-36, 63-86, пропаганды и агитации — 56-23, промышленности и строительства—61-35, советского строительства и быта — 69-58, культуры и школ — 60-21, писем и раб. селькоров — 67-81, информации — 34-05, общественная приёмная — 56-62, машинное бюро — 57-63, фотолаборатория — 33-61.

ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · РАДИО
ХИЛЫН ГААНАҺАА

ГАВАНА

КУБЫН-СОВЕТ ХАНИ БАРИСААНАЙ НЭГЭДЭЛЭЙ ФИЛИАЛ

ТАСС

Кубын-совет хани барисаанай нэгэдэлэй филиал Сантьяго-де-Куба хотодо байгуулагдаба. Ороной политическэ ба ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд энээндэ зорюулагдаһан баярай митингдэ хабаадаа. Кубын, Советскэ Союзай арадуудай хүгжэн бэхижэжэ байһан, эбдэршэгүй хани барисаан тухай Кубын Компартиин ЦК-гай гэшүүн Урсинио Рохас хөөрэбэ. Совет-Кубын хани барисаанай бүлгэмэй президент, СССР-эй летчик-космонавт, Советскэ Союзай хоёр дахин Герой В. А. Шаталов сугларагшадта хандан, амаршалгын үгэ хэлэбэ.

ПРАГА

ЗҮРХЭНДЭМНАЙ ДҮТЭ, ХҮНДЭТЭЙ ҺАЙНДЭР

ТАСС

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй ой бүхы хүн түрэлтэнэй интернациональна агууехэ һайндэр болоно гэжэ Москвада үнгэргэгдэһэн баяр ёһолол дахинаа элирхэйлэн баталаа. Энэ һайндэр маанадай, Социалис Чехословакиин эрхэтэдэй, зүрхэ сэдьхэлдэ ходоодоо дүтэ, үнэтэй юм. Юундэб гэхэдэ, маанадай хуби заяан, хүсэл эрмэлзэл, һанал бодол Советскэ Союзай түүхэтэй, хүгжэлтэтэй таһаршагүй холбоотой гээд ЧССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Б. Хнеупек ТАСС-ай корреспондент Б. Краевскидэ мэдүүлбэ.

Ленинскэ Коммунис партиин хүтэлбэри доро 50 жэлэй турша соо совет арадай туйлаһан революционно асари ехэ хубилалтанууд Москвадахи баярай суглаан дээрэ нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн элидхэл дотор һүр жабхалантайгаар, тодо хурсаар харуулагдаа гээд Б. Хнеупек хөөрэбэ. Олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн совет обществын хүсэ шадал элидхэл дотор эли тодоор харуулагдаһан байна.

Коммунизм байгуулгада, дэбжэлтын, бүхы арадуудай сүлөөтэ байдалай түлөө, дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхын түлөө эрэлхэг зоригто тэмсэлдэ шэнэ амжалтануудые туйлахыень совет арадта хүсэнэб гээд Б. Хнеупек хөөрэлдөөнэй түгэсхэлдэ тэмдэглэбэ.

ПАРИЖ

Бүгэдэ ниитын буһалгаан

ТАСС

Докернууд ба портын хүдэлмэрншэдэй национальна федерациин уряагаар Франциин докернууд бүгэдөөрэн буһалгаа хэбэ. Салин хүлһэ нэмээхэ тухай хэлсээ Марсель хотын портын захиргаанай дүүргээгүйень буруушаан энэ буһалгаа соносхоһон байна.

КАИР

Национальна аюулгүйн Совөдэй суглаан

ТАСС

Египедэй Национальна аюулгүйн Соведэй суглаан президент А. Сададай түрүүлэлгэ доро эндэ боложо, ороной сэрэгэй ба политическэ хүтэлбэрилэгшэд хабаадалсаба. АРЕ-гэй дотоодын ба уласхоорондын байдал тухай асуудал суглаан дээрэ зүбшэлэгдэһэн байна.

Баясама дүнгүүд

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойе һайндэрлэлгэдэ бэлэдхэл аха дүү оронуудта ажалай эдэбхи үүсхэл, политическэ дэбжэлтэ бадараагаа. КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй, РСФСР-эй Верховно Соведэй баярай хамтын суглаан, тэрээн дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй хэлэһэн элидхэл социалис оронуудай олониитые ехэтэ һонирхуулба.

Социалис оронуудай ажалшад амжалта илалтануудаа СССР-эй алдарта ойдо зорюулһан байна. Социалис оронуудай фабрика, заводуудта, хүдөө ажахыда, транспорт дээрэ эршэтэ габшагай ажал бурьялна.

1972 он социалис оронуудтахи коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай съезднүүдэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлгын жэл болоо. Социализм байгуулха, үйлэдбэриин ба ниитын харилсаа саашадань улам һайжаруулха хэрэгтэ олон миллион зоной хүсэ шадалаа, эрдэм мэргэжэлээ, дүй дүршэлөө элсүүлхыень эдэ съезднүүд хараалаа.

Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй, шэнэ арга боломжонуудые элирүүлһэнэй, эдлэл хэрэгсэл болон материалнуудые арлмаһанай, эрдэм, техникын туйлалтануудые үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлһэнэй, ажалай шэнэ онол арга хэрэглэһэнэй ашаар бүхы аха дүү оронуудай промышленна ба хүдөө ажахын үйлэдбэри хэлбэришэгүйгөөр дэбжэнэ.

1972 ондо Польшын ниислэл хотын промышленна үйлэдбэриин хэмжээн — 14 процентээр, ажалай бүтээсэ —10 процентээр дээшэлээ. Нёдондо жэл 3,3 миллиард злотых сэнтэй продукци түсэбһөө гадуур үйлэдбэрилэгдэһэн юм. Варшавын хэдэн арбаад предприятинууд жэлэйнгээ даабари дүүргэһэн тухайдаа ноябрь соо, декабрь һарын түрүүшын хахадта элидхээ.

Германиин Демократическа Республикын промышленна үйлэдбэриин хэмжээн байгша ондо 193 миллиард марка болоһон байна. Эндэ түсэбһөө гадуур 2 миллиард маркын продукци бүтээгдээ. 1972 оной ажалай бүтээсые нёдондо жэлэйхитэй сасуулбал, 5 процентээр дээшэлээ.

Болгариин түсэбтэ даабаринууд болзорһоо урид дүүргэгдэһэн гү, али үлүүлэн дүүргэгдэһэн байна. 1972 оной гурбан кварталай турша соо промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 1956—1958 онуудай хамтын дүнгүүдһээ үлүү ехэ байгаа.

Чехословакиин ажалшад үйлэдбэриингөө даабари амжалтатайгаар дүүргэбэ. Энэ жэлэй национальна олзо доход—6 процентээр, промышленна үйлэдбэриин хэмжээн —6-һаа үлүү процентээр нэмээ.

Венгриин промышленна үйлэдбэри 1972 ондо 6 процентээр ургахань. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй ашаар иимэ үрэ дүн туйлагдаха.

Саахарай хулһа хуряан болбосоруулга Кубын арад түмэнэй ажабайдалда шухала үүргэ дүүргэдэг. Энэ хэрэгтэ хүн зониинь олоороо хабаадана. Орон доторхи эгээн ехэ—«Хосе Мартиин» нэрэмжэтэ металлургическа комбинат жэлэйнгээ түсэб болзорһоо урид дүүргээ.

Монголой Арадай Республикын промышленна, хүдөө ажахын олохон предприятинууд, барилгын эмхинүүд 1973 оной түсэбөөр ажаллана. Энэ жэлэйнгээ зорилго амжалтатайгаар шиидхэһэн Югослави 1939 онойхиһоо 11 дахин ехэ промышленна продукци бүтээн гаргаа.

Румыниин, ДРВ-гэй, КНДР-эй ажалшад ехэ амжалта туйлан, Шэнэ жэлые угтажа байна.

Социалис оронууд промышленностиин ба арадай ажахын бусад һалбаринуудые хүгжөөлгөөр ехэ амжалта туйлажа, арадай байдал һайжаруулха үндэһэ һуури табяа.

Зургаан жэлэй түсэбөөр хараалагдаһан үйлэдбэриин даабаринуудые амжалтатай дүүргэһэн тухай мэдээсэлнүүд КНДР-эй бүхы нютагуудһаа ороно.

Предприятинуудай материал ба техникээр хангагдасын һайжарһанай үйлэдбэриин наринжуулагдаһанай ашаар ороной машина бүтээгшэд байгша оной 11 һарын турша соо бүхы продукциин хэмжээе, нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, 34,4 процентээр дээшэлүүлээ. Хичхоной, Кусоной, Киянай, Ренсоной машина бүтээгшэд социалис мүрысөөндэ түрүүлжэ ябана.

Химическэ промышленностиин предприятинуудай коллективүүд эрхим дүнгүүдые туйлаа.

Бүд нэхэдэг промышленностиин продукци нёдондо жэлэй энэ үеынхиһөө 27,5 процентээр ургаһан байна.

ЛОНДОН

Юумэнэй сэн хүндэрнэ

ТАСС

1970 оной июньдэ консерваторнуудай засаг барижа эхилһэнһээ хойшо эдеэ хоолой сэн дунда зэргээр 25 процентээр хүндэрөө гэжэ хүдөө ажахын министр сэхэ руунь мэдэрхэ баатай болобо. Мяханай үнэ сэн нэмээхэ тухай шиидхэбэрие правительство һаяхан һайшаагаа.